

Obraz vzájemné spolupráce kurátora pro děti a mládež a jeho klientů

Nikola Konečná

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikola KONEČNÁ**
Osobní číslo: **H09369**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Obraz vzájemné spolupráce kurátora pro děti
a mládež a jeho klientů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

LABÁTH, Vladimír et al. Riziková mládež. Praha: Sociologické nakladatelství SLOV, 2001. ISBN 80-85850-66-4.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence, 2. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

MATOUŠEK, O., J. KOLÁČKOVÁ a P. KODYMOVÁ. Sociální práce v praxi. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ. Zákon o sociálně právní ochraně dětí: komentář. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-86131-72-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Jurtíková
Ústav pedagogických věd

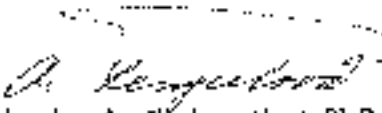
Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanku

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- hemu na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁴⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tisková verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5. 4. 2018

Proseň

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním zveřejněním práce

²⁾ Právo dle tohoto ustanovení neprochází obhajobou, diplomací, školováním a výzkumnými pracemi, a kterých používání náleží k právu osobnosti a vztahuje se na díla, která jsou výsledkem tvůrčí činnosti autora, která vznikají v rámci jeho práce.

(2) Ústavem, úřadovnou, knihovnou a úřadovnou pušče zřizované ustanovením k obhajobě musí být nejvýše pět pracovních lidí příslušných obhajobě zúčastňují k nabídnutí služby, včetně úředních vyřizování občanské služby, nebo není-li tak určeno v místě pracovního úřadu (bank), kde se má konat obhajoba práce. Každý z nich se zúčastní práce pořádané na volání náklady vyřizování, opravy nebo rekonstrukce;

(3) Platí se zvláštní právní úprava související se zúčastněním při práci podle tohoto zákona, bez ohledu na výše uvedená ustanovení.

§ 121a odst. 6, 121/2006 Sb. o právu autorů, o právu umělců a právu uměleckých a o právu občanských zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3

(2) Pro právo autorského a právo uměleckého díla nebo díla uměleckého a právo občanských zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3

§ 121/2006 Sb. o právu autorů, o právu umělců a právu uměleckých a o právu občanských zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 školní úprava

(1) Škola nebo škola či vzdělávací zařízení mají za obecných podmínek právo na uzavření školního práva o právu školní, náleží jí to aut.

2) Ústavem autorů nebo práva umělců a práva uměleckých a práva občanských zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 25 odst. 3 zvláštní ustanovení.

(2) Nejde-li jedním z nich, může autor školního díla své dílo sdílet či poskytnout jinou úpravu, není-li to v rozporu s právními předpisy školy nebo školního či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo škola či vzdělávací zařízení jsou oprávněny používat dílo pro své školní dílo a vydávat jej dále v souvislosti s tímto dílem či poskytnout licence podle odstavce 2 příměrně případy na úroveň náležitosti, které na uzavření díla vznikají, a to podle podmínek náleží jejich skutečné úřad, přitom se přihlížející k vlastní úpravě dále dále školní nebo školním či vzdělávacím zařízením a další školní dílo podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá spoluprací kurátora pro děti a mládež a jeho klientů. Hlavním cílem je zjistit, jak klienti na svou spolupráci s kurátorem pro děti a mládež nahlíží, zda ji vidí jako úspěšnou či nikoliv a co jejich vnímání vzájemné spolupráce ovlivňuje.

Teoretická část je zaměřena na vymezení sociálně-právní ochrany dětí. Dále definuje roli a náplň práce kurátora pro mládež, popisuje typy jeho klientů. Poslední kapitola pojednává o vnímání vzájemné spolupráce, o sociálním poznávání. V praktické části uvádím rozhovory klientů kurátora pro mládež, ze kterých čerpám podklady pro analýzu jejich vzájemné spolupráce s kurátorem.

Klíčová slova: vnímání, sociálně-právní ochrana dětí, kurátor pro děti a mládež, dítě, riziková mládež, delikvence mládeže, poruchy chování

ABSTRACT

The submitted thesis deals with the cooperation between a youth curator and his clients. The chief goal is to discover the general clients' attitude to their collaboration with such a curator – whether their experience may be described as successful and what are the dominant factors influencing their mutual perception and viewing.

The theoretical part focuses on defining and specifying the social-legal protection of children. It further determines the role and the contents of a curator job and describes typical clients. The last chapter inquires into the mutual reciprocal perception and cooperation and social recognition. There are interviews with youth curator clients introduced in the practical part, serving as a source for the analysis of the curator-clients collaboration.

Keywords: perception, social-legal protection of children, youth curator, child, high-risk youth, youth delinquency, behaviour disorders

Poděkování:

Ráda bych poděkovala Mgr. Michaelae Jurtíkové za odborné vedení, rady, připomínky a pomoc při tvorbě mé bakalářské práce.

Rovněž bych chtěla poděkovat paní Mgr. Evě Žůrkové, ředitelce Dětského domova Liptál za její ochotu a spolupráci při realizaci výzkumného šetření.

Motto:

„Úsudek o lidech si vytvářím v prvních deseti vteřinách setkání a jen málokdy takový úsudek měním.“

Margaret Thatcherová

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 RIZIKOVÉ PROJEVY CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	13
1.1 RIZIKOVÁ MLÁDEŽ	13
1.2 DĚTI S PORUCHAMI CHOVÁNÍ	14
1.2.1 Klasifikace poruch chování.....	15
1.3 DELIKVENTNÍ MLÁDEŽ	16
1.3.1 Příčiny delikvence	17
2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ.....	19
2.1 HLAVNÍ PRINCIPY PRÁVNÍ ÚPRAVY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	21
2.2 ZÁKON Č. 359/1999 SB., O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ.....	22
2.2.1 Děti, kterým náleží sociálně-právní ochrana.....	23
2.2.2 Orgány sociálně-právní ochrany dětí	24
3 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	26
3.1 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ JAKO PRACOVNÍK OSPOD.....	26
3.2 NÁPLŇ PRÁCE KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ	27
3.3 NÁROKY PRÁCE KURÁTORA S RIZIKOVÝMI JEDINCI.....	29
4 VNÍMÁNÍ VZÁJEMNÉ SPOLUPRÁCE.....	31
4.1 VNÍMÁNÍ	31
4.1.1 Procesy ovlivňující vnímání.....	32
4.2 SOCIÁLNÍ PERCEPCE	35
4.2.1 Chyby v sociální percepci	35
4.3 VLIV VZÁJEMNÉHO VZTAHU NA VNÍMÁNÍ.....	37
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
5 VÝZKUM.....	40
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	40
5.1.1 Výzkumné otázky.....	41
5.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	41
5.2.1 Výzkumná strategie.....	41
5.2.2 Výběrový vzorek	42
5.2.3 Průběh získávání dat	43
5.2.4 Zpracování dat a metody jejich analýzy.....	44
5.2.5 Etický aspekt výzkumu	45
5.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	45
5.3.1 První setkání.....	45
5.3.2 Naděje ke změně	47
5.3.3 Důvěra	49
5.3.4 Podpůrná síť	51
5.3.5 Nařízení a pravidla	53
5.4 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	54
5.4.1 Přínos výzkumného šetření	56

5.4.2 Doporučení.....	57
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	62
SEZNAM OBRÁZKŮ	63
SEZNAM TABULEK.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Kriminalita v naší společnosti rok od roku stoupá. Zvyšuje se rozsah trestné činnosti, její závažnost a brutalita. V denním tisku, v televizi, na sociálních sítích se dozvídáme o různých násilnostech páchaných na lidech. Domnívám se, že velmi negativním jevem v této souvislosti je, že se trestné činnosti dopouštějí nejen dospělí, ale i děti a mládež. Počet mladistvých pachatelů stoupá, dopouštějí se závažné násilné, majetkové a hospodářské trestné činnosti. Boj s kriminalitou dětí a mládeže je v současných dnech tématem velmi diskutovaným a to ne jen na úrovni veřejné, ale taky odborné a vládní. Hledají se nejúčinnější formy, metody a prostředky pro snížení růstu páchání trestné činnosti mladistvými.

Jednou z možných alternativ intervence v této oblasti je práce kurátora pro děti a mládež. Kurátoři pro děti a mládež pracují na sociálních odborech obecních úřadů, kde mezi jejich hlavní úkoly patří pečovat o děti mladší než 15 let, které se dopustily činu, jež by byl u starších lidí klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15-18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání, a také o děti a mladistvé, kteří mají opakované vážné poruchy chování, jako jsou například útěky z domova, neomluvená absence ve škole, hrací závislost na automatech a další. (Matoušek a Kroftová, 2003, s. 154)

Téma intervence kurátora pro děti a mládež a vnímání jejich vzájemné spolupráce očima jeho klientů jsem si zvolila záměrně. Vedla mne k tomu má dlouhodobější praxe v dětském domově, kde jsem se s problematikou nevhodné spolupráce ze strany kurátora k jeho klientům měla možnost setkat. To se pro mne stalo tím hlavním impulsem, abych tuto velmi zajímavou problematiku zkoumala hlouběji. Cílem mé práce je zjistit, jak klienti kurátora pro děti a mládež vnímají jejich vzájemnou spolupráci. Zajímají mne myšlenky a pocity klientů vyplývající ze vzájemné spolupráce s jejich kurátorem. Chtěla bych zjistit, co od spolupráce klienti očekávali, s jakými překážkami se při vzájemném vztahu se svým kurátorem setkávají a jestli si myslí, že jim je tato spolupráce vůbec k něčemu přínosná.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První z nich obecně vymezuje problém rizikového chování dětí a mládeže. Následně popisují sociálně-právní ochranu dětí, orgán, který s rizikovou mládeží spolupracuje. Zabývám se právní úpravou, zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Objasňuji zde skutečnost, jakým dětem je ochrana poskytována a vymezuji principy a orgány činné v procesu zajištění sociálně-právní ochrany dětí. Ve třetí kapitole se věnuji osobnosti kurátora pro děti a mlá-

dež, definuji jeho roli a náplň práce při poskytování SPO. Ve čtvrté kapitole se zaměřuji na vnímání, sociální poznávání, na vliv vzájemného vztahu na vnímání. Pátá kapitola má výzkumný charakter. Věnuji se v ní definování výzkumného problému, výzkumných otázek a výzkumné strategie. Poslední část této kapitoly, tedy interpretace výsledků výzkumu a přínos výzkumného šetření je vypracována na základě zjištěných poznatků vztahujících se k problematice sociálně-právní ochrany dětí.

Tuto práci bych chtěla následně poskytnout k dispozici kurátorům pro děti a mládež a to z toho důvodu, že studií o tom, jak přímo samotní klienti vnímají jejich vzájemnou spolupráci, je u nás skutečně málo.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ PROJEVY CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE

V následující kapitole popisuji rizikové projevy chování, kterých se může dítě či mladistvý dopustit a které jsou poté předpokladem pro to, aby se někteří z nich dostali do kontaktu s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí a aby se přímo setkali s osobou a prací kurátora pro děti a mládež. Rozhodla jsem se proto ve své práci přehledně postupovat od obecného problému ke konkrétnějšímu, tedy orgánu, který se touto problematikou zabývá, až k určitému pracovníkovi, který je s rizikovými jedinci přímo osobně v kontaktu.

Jsem toho názoru, obdobně jako Slowík (2007, s. 136), že k rizikovým projevům chování můžeme nejčastěji zařadit záškoláctví, neomluvené hodiny a s tím související zhoršený prospěch, výchovné problémy, užívání návykových látek, různé formy trestné činnosti, vandalismus, agresivní chování, kriminalitu a další.

Dopouští-li se dítě nebo mladistvý takového typu chování, má předpoklad, že se dříve či později dostane pod dohled sociálně-právní ochrany dětí a stane se „klientem“ kurátora pro děti a mládež. Pod pojmem klient si obecně můžeme představit někoho, kdo se dostal do interakce se sociálním pracovníkem. Být klientem neznamená pouze stav, ale spíše dynamický proces. Člověk se klientem stává, jedná v roli klienta a také tuto roli opouští (Navrátil, 1998, s. 47). Velkou část klientů kontaktuje kurátor pro děti a mládež sám osobně a to na základě žádosti školy nebo také na základě žádosti soudu, popřípadě orgánů činných v trestním řízení. Skupiny klientů, se kterými se kurátor při své práci setkává nejčastěji, přehledně vymezuji v následující části této kapitoly.

1.1 Riziková mládež

Jedna ze specifických skupin dětí a mladistvých, se kterými přichází kurátor pro děti a mládež do styku je tzv. „riziková mládež.“ Myslím si, že je nutné tento pojem jasně vymezit. Před tím ale je, domnívám se, vhodné definovat si pojem mládež obecně.

Mládež můžeme chápat ve významu sociální skupiny, kterou tvoří lidé ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, na druhé straně jim společnost ještě nepřiznává ani role dospělých. Tato skupina je charakteristická svým specifickým způsobem chování a myšlení, jiným systémem vzorů, norem a hodnot. (Průcha, Walterová a Mareš, 1995, s. 120)

Vzhledem k zaměření mé bakalářské práce je dále relevantní užívat pojem „riziková mládež“ a to zejména z toho důvodu, jak jsem již zmínila, protože právě takoví mladiství jsou

v péči kurátora pro děti a mládež nejčastěji. V odborné literatuře se můžeme setkat s různým vymezením tohoto pojmu. Přídomek „riziková“ má svůj původ v anglickém „at risk“, což značí v ohrožení nebo v nebezpečí (Labáth, 2001, s. 11).

Labáth (2001, s. 11) označení rizikový uvádí v souvislosti s problémy sociální adaptace mladistvých. Rizikovost v tomto smyslu podle něj znamená větší náchylnost, větší ohrožení psychosociálního vývoje oproti standardní populaci.

Termín riziková mládež může být podle mého názoru velmi diskutabilní a to především proto, že je zde přípustná velmi široká interpretace tohoto pojmu. Každý z autorů může na tento termín nahlížet vždy z trochu odlišného úhlu pohledu. Já jsem se do své práce rozhodla zařadit definice našich dvou předních odborníků, kteří na tuto problematiku nahlíží podobně jako já sama a to proto, že ji spojují s určitým druhem selhání.

„Riziková mládež je mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání, to znamená mládež disponovaná k delikventnímu chování, drogové závislosti, alkoholismu, patologickému hráčství, k členství v extremistických skupinách a v náboženských sektách.“
(Matoušek a Kroftová, 2003, s. 318)

Podle Labátha (2001, s. 11) za mládež s rizikovými projevy chování považujeme dospívající, tedy děti, u nichž začal pubertální vývoj a u kterých je následkem spolupůsobení více faktorů zvýšená pravděpodobnost selhání v psychické nebo sociální oblasti.

1.2 Děti s poruchami chování

Do skupiny dětí a mladistvých, se kterými se při výkonu svého povolání setkává kurátor pro děti a mládež, patří i děti s poruchami chování. Pro ně je typické, že nerespektují normy platné v naší společnosti, překračují je, ve velké míře zcela ignorují. Takovéto jednání můžeme označit jako poruchy chování.

Poruchy chování bývají charakteristické takovými projevy jedince, které se obvykle vymykají přiměřenému chování dané věkové a sociokulturní skupiny. (Klíma, 1987 cit. podle Slowík, 2007, s. 135)

Ztotožňuji se s názorem Slowíka (2007, s. 135), který poruchy chování vymezuje podle mne daleko přesněji a to jako **„problémy spojené s přizpůsobivostí v běžném sociálním prostředí, respektováním autorit a obecně přijímaných pravidel společenského soužití.“**

Dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších přepracování, vedou tyto děti a mládež „zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití, opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte.“ (Česko, 1999, s. 7662)

1.2.1 Klasifikace poruch chování

Poruchy chování a sociální přizpůsobivosti představují širokou škálu odlišných projevů a to napříč všemi věkovými kategoriemi. Klasifikaci poruch chování lze proto utvořit na základě mnoha kritérií.

- a) Podle stupně agresivity je můžeme rozdělit na neagresivní porušování sociálních norem a agresivní poruchy chování. Neagresivní porušování sociálních norem není spojeno s agresivitou. Jde tedy například o záškoláctví, krádeže, útěky, toulání, sprejerství. Na druhé straně agresivní poruchy chování, ty jsou spojené s násilným omezováním základních práv ostatních. Můžeme zde zařadit vandalismus, týrání, šikanu. Většinou jde o prostředek k uspokojení potřeby, získání něčeho žádoucího, k sebeprosazování. (Vágnerová, 2004, s. 792-797)
- b) Podle příčin je dělíme na psychologicky podmíněné poruchy (poruchy chování na podkladě patologických stavů psychicky, psychických poruch nebo onemocnění) a sociálně podmíněné poruchy, tedy odchylky v chování, které jsou zapříčiněny vlivem sociálního, nejčastěji však rodinného prostředí. (Slowík, 2007, s. 138)
- c) Podle vlivu na socializaci jedince rozlišujeme socializované poruchy, kdy má jedinec přiměřené sociální vazby v rodině i mimo ni a nesocializované poruchy, kdy jsou blízké vztahy narušené nebo chybí a to zejména ke kamarádům a vrstevníkům.
- d) Podle stupně společenské závažnosti poruchy chování dělíme na disociální (nevhodné, nespolečenské chování jako je například lež, které je možno zvládnout běžnými pedagogickými postupy). Dále pak asociální, tedy porušování společenských norem, které intenzitou nemusí překračovat právní předpisy a antisociální, což chápeme jako protispolečenské jednání, porušování platných norem a zákonů, kriminalitu. (Slowík, 2007, s. 138)

Do skupiny dětí a mladistvých v péči kurátora pro děti a mládež tedy patří především děti a mladiství, kteří mají určité problémy. Problémy, jakými mohou být dle Slowíka (2007, s. 136) záškoláctví, úteky, lhaní, drogová a alkoholová závislost, tabakismus, gambling jakožto patologické hráčství a další, se kterými se dnešní mládež může potýkat. Podle mne záleží jen na tom, do jaké míry jsou tyto problémy závažné a zda je intervence kurátora pro děti a mládež, popřípadě jiných nápravných institucí a organizací skutečně žádoucí.

1.3 Delikventní mládež

Ministerstvo práce a sociálních věcí informovalo ke dni 31. 12. 2010 o přesném počtu klientů evidovaných kurátory pro děti a mládež. To číslo činilo 46 724 dětí a mladistvých, kteří byli na konci uvedeného kalendářního roku ve vzájemné interakci s kurátorem. Co je ale podle mého názoru zajímavé, je fakt, že skoro celých 10 000 z těchto klientů bylo pod dohledem kurátora z důvodu spáchání trestné činnosti a dalších 5 977 za přestupkové chování. (Odbor analýz a statistik MPSV, 2011, s. 99-100)

Právě trestná činnost a přestupkové chování je specifickým druhem poruch chování. Mnohdy v tomto smyslu mluvíme o tzv. delikventním chování jedince. To můžeme, myslím si, jednoduše vymezit jako porušování právních předpisů v určité zemi.

Delikvencí mládeže rozumíme „**protispolečenské jednání mládeže dosahující stupně společenské nebezpečnosti trestního činu nebo přečinu.**“ (Průcha, Walterová a Mareš, 1995, s. 43)

Je tedy patrné, že delikvence úzce souvisí s kriminalitou. Řada autorů mezi tyto termíny dává rovnítko, jiní delikvenci od kriminality striktně oddělují. Podle mého názoru tyto pojmy nemůžeme považovat zcela za totožné.

To ostatně potvrzují i Fisher a Škoda (2009, s. 156), kteří kriminalitu definují jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Kriminalita je podle těchto dvou autorů souhrnem trestných činů, které jsou sankcionovatelné podle trestního zákona a to jak zjevné, tak latentní. Delikvence je z hlediska nepřijatelného chování podle nich daleko širší pojem. Jedná se o chování, které se týká nejen kriminality. Spadají zde činy, které nejsou tzv. jinak trestné. Patří zde například přestupky a nebo trestná činnost u osob mladších 15 let, kterým nelze trest uložit z důvodu nízkého věku. Velmi často bývá tento odborný termín užíván v souvislosti s nežádoucím chováním mládeže.

Na spojitost mezi delikvencí a dospívající mládeží poukázal i anglický psycholog Cyril Burt, který tvrdil, že „v obyčejném fyzickém vývoji zdravého chlapce nebo dívky, je nejkritičtější období puberta a její spojení s mladistvou delikvencí. V tomto čase změna je obvykle velmi patrný nárůst lidské kriminality“¹ (Burt, 1931 cit. podle Zorbaugh a Payne, 1935, s. 372).

Já se obecně ztotožňuji s vymezením Matouška a Kroftové (2003, s. 145), kteří chápou delikvenci mládeže jako všechny typy jednání, které porušují normy chráněné zákony, tedy všechny trestné činy a přestupky, které spáchali nezletilí, kteří nejsou trestně odpovědní.

Pojem delikvence je ve své podstatě tedy právnickým hodnocením společensky nepřijatelného činu, které spočívá v překračování legislativních norem daného státu a jež může být následně sankcionováno. Hranice mezi tím, co je delikvencí a co není, je tedy dána následným trestem. (Fisher a Škoda, 2009, s. 156-157)

Abychom mohli posoudit možnosti nápravy delikventních jedinců a zvolit vhodný druh trestu, je podle mne důležité pochopit příčiny toho, proč se osoby takovýmto způsobem chovají. To, že se mladiství chovají delikventním způsobem, většinou nelze připisovat jediné jediné příčině. Jde o jev multifaktoriální, který je podmíněn celou řadou vnitřních a vnějších faktorů (Matoušek a Kroftová, 2003, s. 21-25).

1.3.1 Příčiny delikvence

Názory na vznik a příčiny delikventního chování prochází letitým vývojem a nejsou zcela jednoznačné. Tato nejednoznačnost vychází podle mne především ze skutečnosti, že jde o jevy společensky podmíněné a význam jednotlivých faktorů není zcela jasný a prokazatelný.

Při posuzování delikvence je důležité mít na paměti, že osoba, u které se některé znaky charakterizující delikventní chování objevují, nemusí nutně osobou delikventní být. Celá řada charakteristik určující delikventní osobnost se může totiž vyskytovat i u osob, které trestnou činnost nepáchají.

¹ „In the normal physical development of healthy boy or girl the most critical period is puberty, and the connection at this time of change with juvenile delinquency is commonly demonstrated by charting a growth curve, as it were, for human crime.“

Domnívám se, že delikventa přesněji chápeme jako osobu, která se dopustila trestného činu. Mladistvý neboli také juvenilní delikvent se trestá mírněji a prostřednictvím soudu se hledají především vhodné možnosti nápravy takového jedince a je-li to potřebné, zajišťuje se dohled kurátora pro děti a mládež.

A co tedy může zapříčinit to, že se mladistvé osoby dopouštějí delikventního jednání? Jedním z možných a přehledných způsobů rozdělení příčin delikvence u mládeže, které jsem se proto rozhodla zařadit do své práce, je v této souvislosti rozdělení dle Nikla (2000, s. 5-6) na subjektivní a objektivní příčiny, tedy:

- a) Subjektivní (individuální) příčiny jsou faktory, které tví psychických a fyzických vlastnostech, které ovlivňují chování jedince. Řada autorů je označuje za vnitřní (endogenní) příčiny, které zahrnují jak složku genetickou, vrozenou tak také získanou během porodu a bezprostředně po porodu.
- b) Objektivní (sociální) jsou faktory v užším slova smyslu (rodina, škola, vrstevnické party), ale i v širším celospolečenském měřítku. Někdy jsou označovány jako příčiny exogenní. Pod exogenně působící faktory, které svými negativními vlivy způsobují delikvenci dětí a mládeže patří především ty faktory, které vyplývají z výchovného působení na jedince. (Nikl, 2000, s. 5-6)

V dnešní době tráví děti a mládež stále více času ve formálních skupinách a to jak v kolektivních zařízeních jako je právě škola, tak také v neformálních skupinách v místě svého bydliště. Tyto skupiny jsou mnohem větší než rodina a vliv učitelů respektive vychovatelů je například ve škole výrazně menší než v rodině a vrstevnických partách. (Matoušek a Kroftová, 2003, s. 81-83)

Parta výrazně ovlivňuje názory, postoje a chování jedince. Pro mládež z dysfunkčních rodin, což respondenti mého výzkumného šetření obvykle byli, je vrstevnická skupina častokrát mnohem důležitější než samotná rodina. Na tyto děti a mládež má vůdce party velký vliv a také ho dokáže využít (Matoušek a Kroftová, 2003, s. 83). V této souvislosti se nabízí dílčí výzkumná otázka a to zdali má na klientovo vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem pro děti a mládež vliv vrstevnická parta?

Na závěr této kapitoly bych ráda shrnula, že všechny výše zmíněné skupiny klientů kurátora pro děti a mládež, tedy riziková mládež, děti s poruchami chování, delikventní jedinci jsou v intervenci s kurátorem pro děti a mládež nejčastěji. A tuto jejich vzájemnou spolupráci zastřešuje SPO, tedy sociálně-právní ochrana dětí.

2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

Péče o rodinu, potomky, ochrana dětí a jejich práv, různé formy náhradní rodinné výchovy, práva a povinnosti rodičů k dětem a míra zasahování státu do této péče je v současné době v České republice často diskutovanou otázkou.

Od roku 1948, kdy byla schválena Všeobecná deklarace lidských práv, je rodina podle mezinárodního práva pokládána za přirozený a základní prvek společnosti, má právo na ochranu společnosti a státu a dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc. V Deklaraci práv dítěte z roku 1959, potažmo v na ní navazující Úmluvě o právech dítěte z roku 1989, je středem zájmu samotné dítě a jeho ochrana. Důvodem je jeho tělesná a duševní nezralost, pro kterou každé dítě potřebuje zvláštní péči a s tím související právní ochranu. Ve všech mezinárodních dokumentech souvisejících s ochranou práv dětí se promítají vždy tři základní činitelé, a to dítě, rodiče a stát, který by měl účelně zajišťovat sociálně-právní ochranu dětí. (Arnoldová, 2011, s. 489)

Podle Krausové a Novotné (2006, s. 11) má sociálně-právní ochrana dětí jako odvětví veřejného práva v České republice svoji dlouholetou tradici, i když je z historického vývoje patrné, že dříve měla s ohledem na společenské podmínky poněkud jiný obsah než v současnosti. V dnešních dnech nemusí orgány SPO u nás zajišťovat ochranu dětí před hrozbou různých epidemií, chránit je před útrapami, které mohou být způsobeny vleklými válečnými konflikty o přežití, na druhé straně se ale nyní vyskytují problémy v odlišných oblastech práv dětí, na které tehdejší instituce ani nepomyslely. Takovými mohou být například prostituce dětí, komerční sexuální zneužívání dětí, útoky na děti prostřednictvím sociálních sítí jako jsou Facebook, Twitter a další.

Přítom skutečnost, která může být častokrát opomíjena, je že sociálně-právní ochrana dětí neposkytuje ochranu jen dětem, které jsou občany České republiky. Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají povinnost starat se o práva všech dětí, které se na našem území ocitly nebo které jsou v cizině a mají přítom trvalý pobyt na území naší republiky (Česko, 1999, s. 7662). A to je podle mého názoru důležité zdůraznit.

Tímto způsobem se do pomoci a ochrany dětí a jejich práv často prolíná cizí prvek a situace se musí mnohokrát řešit ve spolupráci s příslušnými orgány v zahraničí a pro pracovníky SPO je proto nutná dobrá znalost mezinárodních smluv a jiných dokumentů, které se touto problematikou zabývají. (Krausová a Novotná, 2006, s. 11)

Sociálně-právní ochrana dětí nepostihuje již jen ochranu dětí zanedbávaných, opuštěných, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve vlastní rodině a nebo dětí, které mají výrazné poruchy chování. Sociálně-právní ochrana dětí zahrnuje v současné době celou škálu velmi složitých problémových situací, ve kterých se dítě může nacházet v souvislosti s nezaměstnaností jednoho popřípadě obou svých rodičů nebo naopak v důsledku přílišné pracovní vytíženosti rodičů, kteří kvůli vysokému nasazení ve svém zaměstnání nemají na své děti čas a vynahrazují jim to například velkými finančními obnosy, které pak děti mohou využívat nevhodným způsobem. Může jít také ale o děti, jejichž rodiče jsou přehnaně starostliví anebo naopak neprojevují žádný zájem o péči, zdraví a život svého dítěte. (Krausová a Novotná, 2006, s. 11-12)

Myslím si, že do složitých situací se nyní mohou dostávat i děti rodičů, kteří se buď rozešli anebo přímo rozvedli, přerušili veškeré styky a nejsou schopni se dále domluvit na úpravě péče o tyto děti, o děti se „přetahují“. A to, mám-li mluvit z vlastní zkušenosti, může některým dětem způsobit velké citové strádání.

Dle Krausové a Novotné (2006, s. 12) se tak orgánům sociálně-právní ochrany dětí v této souvislosti, v roli opatrovníků a ochránců dětí přiznává značná odpovědnost za osud dětí, přitom v některých situacích právní nástroje, které mohou pracovníci sociálně-právní ochrany dětí využívat, jsou neúčinné a to zejména pro neochotu rodičů mezi sebou komunikovat, spolupracovat a také s ohledem na často nízkou vynutitelnost takových opatření.

V odborných publikacích se můžeme často setkat s velmi podobným vymezením sociálně-právní ochrany dětí. Podle mého názoru většinu autorů spojuje myšlenka povinnosti zajištění práva dítěte na bezproblémový život, na poskytnutí kvalitní péče ze strany rodičů, ochrany zdravého vývoje dítěte a na ochranu jeho přání a zájmů.

Arnoldová (2011, s. 489) pod sociálně-právní ochranou dětí rozumí ochranu života dítěte, právo na zdravý vývoj dítěte, řádnou výchovu a ochranu jeho oprávněných zájmů, jejichž zajištění garantuje stát svými orgány v případě, že ji rodiče dítěte nemohou, nechtějí nebo nejsou schopni vlastními silami samostatně zabezpečit.

Je důležité zmínit, že z výše uvedené definice je patrné, že stát by měl respektovat jeden ze stěžejních principů fungování rodiny a to právo a povinnost rodičů na samostatnou péči a výchovu o své potomky a do rodinného života zasahovat pouze v tom případě, že rodiče o pomoc buď přímo požádají anebo se skutečně o své děti nemohou postarat. (Novotná a Burdová, 2007, s. 19)

S daleko konkrétnějším a přesnějším vymezením sociálně-právní ochrany dětí se můžeme setkat v publikaci Novotné a Burdové (2007, s. 19), které uvádí, že SPO dětí představuje nejen zajištění práva dítěte na život, na jeho příznivý vývoj, ale také na rodičovskou péči a život ve fungujícím rodinném prostředí, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí, na víru a vzdělání, zaměstnání. Sociálně právní-ochrana dětí by měla také zajišťovat ochranu dítěte před jakýmkoliv fyzickým a psychickým násilím, zanedbáváním a zneužíváním.

Pro mou bakalářskou práci je ale stěžejní vymezení, které uvádí zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kde je stanoveno, že se „**sociálně-právní ochranou dětí rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.**“ (Česko, 1999, s. 7662)

2.1 Hlavní principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí

Ne všechna opatření, které souvisí s ochranou práv dětí, jsou vymezena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Další související pravidla jsou obsažena i v řadě jiných našich důležitých právních předpisů.

Těmi jsou například zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, trestní zákon, trestní řád, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů a další neméně důležité právní předpisy. (Novotná a Burdová, 2007, s. 19)

Tyto zvláštní předpisy, které rovněž upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte, musí podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů zůstat nedotčeny. (Česko, 1999, s. 7662)

Z výše zmíněných právních předpisů můžeme odvodit hlavní principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí. Za zásadní hledisko poskytování SPO je považováno zajištění co nejlepšího prospěchu, blaha a zájmu dětí. Zájem dítěte by nikdy neměl být podřazen

zájmům jiných osob, kterými jsou například rodiče, rodina, stát a podobně. (Novotná a Burdová, 2007, s. 24)

Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu, neměla by se různit ve smyslu jakého pohlaví, jazyka, barvy pleti, náboženství, sociálního původu dítě je. Poskytuje se bezplatně, dětem mladším 18 let. (Novotná a Fejt, 2009, s. 15)

Podle Krausové a Novotné (2006, s. 17-18) je stát dále odpovědný za ochranu dětí před fyzickým nebo psychickým násilím, za ochranu jejich zdravého vývoje z hlediska tělesného, duševního a také mravního. Stát však nenahrazuje odpovědnost rodičů, nezasahuje do rodiny, nejsou-li práva nebo vývoj dítěte ohroženy. Cílem je spíše preventivní působení na rodinné vztahy, podpora a sanace u rodin, kde se problémy vyskytují. Důraz je také kladen na ochranu dětí před sociálně-patologickými jevy, které se mohou v problémových rodinách vyskytovat.

Prostřednictvím SPO dětí je také nutné zajistit, aby děti, které se dočasně nebo trvale ocitly bez rodiny, dosáhly na některou z forem náhradní výchovy. Při volbě potenciálního řešení je ale nutné brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte, na jeho jazykový, kulturní a náboženský původ. (Krausová a Novotná, 2006, s. 17-18)

V případě osvojení dítěte do ciziny je nezbytné respektovat princip subsidiarity, tj. považovat osvojení dítěte do zahraničí za alternativní způsob péče o dítě tehdy, jestliže o dítě nemůže být pečováno v rodině osvojitele nebo zařízení nebo o něj nemůže být postaráno žádným jiným vhodným způsobem v zemi, kde se dítě narodilo. Orgány SPO jsou povinné monitorovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy a to aniž by zásadním způsobem zasahovaly do řízení zařízení, kde se tato výchovy uskutečňuje. Cílem sledování je zjistit, zda jsou dodržována práva dětí, zda je zajištěn jejich zdravý vývoj, jak se vyvíjejí vztahy s rodiči dítěte a zda je pro dítě žádoucí v takovémto typu zařízení i nadále pobývat. (Novotná a Fejt, 2009, s. 16)

2.2 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Sociálně-právní ochrana dětí má za sebou za posledních téměř sto padesát let dlouhou cestu. Od počátků druhé poloviny devatenáctého století, kdy vznikala takzvaná veřejná chudinská péče, následována péčí o děti osiřelé a opuštěné, kterým byla poskytována náhrada za chybějící péči vlastní rodiny, přes první koncepční a zákonné úpravy ke konci devatenáctého století, až po vznik samostatného právního předpisu ze dne 9. prosince 1999, který

vyšel ve Sbírce zákonů pod číslem 359/1999 Sb., a nabyl účinnosti dnem 1. dubna 2000. (Brabec, 2007, s. 9-15)

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje sociálně-právní ochranu jako ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, na ochranu oprávněných zájmů dítěte a to včetně ochrany jeho jmění a také působení, které směřuje k obnově narušených funkcí rodiny. (Novotná a Fejt, 2009, s. 89)

Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba. Podle čl. 1 Úmluvy se dítětem rozumí každá osoba, která je mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku, před dosažením tohoto věku lze zletilosti nabýt uzavřením manželství. (Krausová a Novotná, 2006, s. 19)

2.2.1 Děti, kterým náleží sociálně-právní ochrana

Jak uvádí Novotná a Burdová (2007, s. 21) zákon nařizuje povinnost poskytovat SPO všem dětem, které mají na území naší země trvalý pobyt a nebo jsou hlášeny k přechodnému pobytu na území České republiky po dobu alespoň 90 dnů, pak se těmto dětem poskytuje sociálně-právní ochrana v plném rozsahu. Podle článku 2. Úmluvy se smluvní státy zavazují respektovat a zajistit práva stanovená v této Úmluvě každému dítěti, které se nachází pod jejich jurisdikcí bez jakéhokoliv znevýhodnění pro rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, národnostní či etnický původ.

Podle zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, náleží dále SPO dítěti, které podalo návrh na zahájení řízení o přiznání mezinárodní ochrany na území naší republiky, to znamená o udělení azylu nebo také dítěti, které v České republice pobývá s rodičem, který zažádal o udělení prozatímní ochrany na území naší země nebo které již na základě takové žádosti v České republice pobývá. (Krausová a Novotná, 2006, s. 19-20)

Zákon ukládá povinnost zajišťovat SPO také dětem, které v naší zemi nemají povolený trvalý pobyt a ani nesplňují výše zmíněné podmínky zákona, s tím rozdílem, že sociálně-právní ochrana se poskytuje jen v nezbytném rozsahu, kdy je poskytnutí SPO uloženo obecnímu úřadu i obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. (Novotná a Fejt, 2009, s. 91)

V § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, najdeme mnohem konkrétněji vymezen okruh dětí, kterým sociálně-právní ochrana náleží (Česko, 1999, s. 7663). Toto vymezení však nemůžeme podle mého názoru považovat za zcela dostačující a demonstrativní a to zejména z toho důvodu, jak jsem již ve své práci uvedla, že existuje mnoho životních situací, ve kterých se děti se svými rodiči mohou ocitnout a které podle mého názoru nelze taxativním způsobem v zákoně vyjádřit.

Do okruhu dětí spadajících pod ochranu SPO patří dle § 6 zejména děti, jejichž rodiče zemřeli nebo kteří nedostatečně plní povinnosti vyplývající z jejich rodičovské role, popřípadě svá rodičovská práva zneužívají a dále také děti, které byly svěřeny do péče jiné osoby než rodiče, ale tato osoba neplní povinnosti vyplývající z tohoto typu závazku. (Novotná a Burdová, 2007, s. 27)

Dále jde o děti, které vedou nemravný nebo zahálčivý život, dopouští se útěků od rodičů, spáchaly trestný čin, popřípadě na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, mravní rozvoj, lidskou důstojnost nebo jejich bohatství. (Krausová a Novotná, 2006, s. 25)

Nesmíme opomenout děti, které jsou ohrožovány násilím ze strany rodičů a nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu a děti, které častokrát bývají umístovány do zařízení poskytující nepřetržitou péči a pobývají zde déle než 6 měsíců. (Novotná a Fejt, 2009, s. 92-93)

A v jakém okamžiku by měli zaměstnanci SPO dětí začít podle zákona řešit situaci takovýchto dětí? Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, nemusí pracovníci OSPOD řešit jednorázové problémy ochrany práv dětí, ale to pouze v takových případech, že problém není takové intenzity, která by ohrožovala zdravý vývoj dítěte (Novotná a Burdová, 2007, s. 27). Ve všech ostatních situacích, kdy se předpokládá, že tyto problémy trvají delší dobu, je nutné takový případ ihned řešit.

2.2.2 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Pro lepší orientaci ve výkonu sociálně-právní ochrany dětí je dále nutno zmínit, kdo je ze zákona za výkon SPO odpovědný. Jak uvádí Novotná a Burdová (2007, s. 22-23) v zákoně najdeme přesně uvedeno, který z orgánů veřejné a státní správy je orgánem sociálně-právní ochrany a vykonává státní správu v přenesené působnosti a státní správu ze zákona.

Jak vymezuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, jsou „orgány sociálně-právní ochrany dětí okresní úřady, obce v přenesené působ-

nosti, ministerstvo, Úřad. Sociálně-právní ochranu dětí dále zajišťují obce v samostatné působnosti, další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.“ (Česko, 1999, s. 7662)

Podle Novotné a Burdové (2007, s. 23) z toho důvodu, že především obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady mají možnost bezprostředně monitorovat ochranu práv dítěte a včas provádět nutné opatření se znalostí problému a místního prostředí, ukládá jim zákon nejvíce povinností v ochraně dětí a pomoci rodičům a dalším postavám, které jsou za jejich výchovu odpovědné.

I ministerstvo práce a sociálních věcí je orgánem SPO, do jehož působnosti patří obecně péče o rodinu a děti a výše zmíněný Úřad. To znamená, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který sídlí v Brně, mající ve svých kompetencích řešení otázek týkajících se ochrany dětí ve vztahu k cizině. Tento Úřad byl zřízen zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a je ovládán z ministerstva. (Krausová a Novotná, 2006, s. 32)

Při výkonu sociálně-právní ochrany dětí se zaměstnanci všech výše uvedených OSPOD setkávají s informacemi, které se týkají nejcitlivějších mezilidských vztahů, vztahů mezi rodiči a jejich potomky, mezi rodiči navzájem a popřípadě i mezi dalšími příbuznými.

„Poznatky o těchto vztazích a o osobních poměrech dětí, jejich rodičů a dalších osob zaměstnanci orgánů sociálně-právní ochrany dětí v zájmu dětí, které ochranu potřebují, zajišťují a vedou o nich spisovou dokumentaci. Vzhledem k povaze těchto vztahů stanoví zákon povinnost mlčenlivosti zaměstnanců orgánů a zařízení sociálně-právní o skutečnostech, se kterými se seznámili.“ (Novotná a Burdová, 2007, s. 258)

Co by chtěla na závěr této kapitoly dodat je, že nás se povinná mlčenlivost netýká. Každý z nás by si měl proto všimnout situací, kdy dochází k porušování práv a oprávněných zájmů dítěte. Situací, kdy rodiče prokazatelně zneužívají svoji zodpovědnost vůči dětem, kdy je dětem viditelným způsobem ubližováno, kdy je rodiče popřípadě jiné osoby odpovědné za jejich výchovu zanedbávají, zneužívají nebo dokonce týrají. V takovém momentu bychom se neměli obávat kontaktovat příslušné orgány sociálně-právní ochrany dětí, protože děti samotné, ačkoliv podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, mohou OSPOD zažádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných odpovědných osob, to málokdy skutečně udělají (Česko, 1999, s. 7663).

3 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Kurátor pro děti a mládež je sociální pracovník, který pracuje ve státní správě. V rámci zákonných kompetencí je odpovědný za řešení problémů dětí a mladistvých s opakovanými výchovnými problémy závažnějšího charakteru (Česko, 1999, s. 7663)., při čemž úzce spolupracuje se školou, zájmovými organizacemi či probační a mediační službou. Můžeme se s ním setkat na sociálních odborech a to nejčastěji v oddělení sociální prevence nebo v oddělení péče o dítě.

Podle Matouška (2008, s. 92) je kurátor pro děti a mládež (nebo také anglicky *officer in charge of children and youth at risk*) „**odborný pracovník státní sociální pomoci, který se zabývá dětmi a mladistvých obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, jimž poskytuje terapeutickou a poradenskou pomoc.**“ S touto definicí se plně ztotožňuji a uvádím proto tento termín i v názvu své práce.

3.1 Kurátor pro děti a mládež jako pracovník OSPOD

Osoba kurátora pro děti a mládež je zaměstnancem Orgánu sociálně-právní ochrany dětí neboli zkráceně OSPOD. Orgány s obecnou působností na úseku ochrany dítěte jsou soudy a orgány určené zákonem o SPO, tj. Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské a obecní úřady a ve vztahu k cizině také Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlící v Brně. SPO zabezpečují též kraje a obce v samostatné působnosti a fyzické a právnické osoby, pokud disponují pověřením k výkonu sociálně-právní ochrany (Krausová a Novotná, 2006, s. 17).

Na větších úřadech bývá OPSOD členěn na oddělení péče o dítě a oddělení sociální prevence. Zaměstnanci každého z těchto oddělení jsou sice odpovědní za výkon své specifické činnosti, řada jejich povinností se ale navzájem prolíná a je proto nutná vzájemná kooperace mezi oddělením sociální prevence a oddělením péče o dítě. Na menších úřadech tato oddělení obvykle oddělena nebývají.

„Vůdčím pravidlem pro činnost OSPOD je princip preventivního působení na rodinné vztahy, jsou-li zasazeny tak, že přichází v úvahu působení veřejné moci. Opatření sociálně-právní ochrany jsou hierarchicky uspořádána ve vnitřně provázaný celek, umožňující volbu nástrojů podle konkrétní situace, v níž se dítě nachází, a podle intenzity ohrožení.“ (Krausová a Novotná, 2006, s. 17)

Podle zákona by orgány sociálně-právní ochrany dětí měly na děti vymezené v § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, působit tedy hlavně výchovným a preventivním způsobem (Česko, 1999, s. 7663-7664).

Pracovníci OSPOD by na úseku prevence měli vyhledávat ohrožené děti, vyhledávat závadové party a jedince, měli by být přítomni u porad učitelů preventistů, účastnit se preventivních aktivit ve spolupráci s policií a dalších aktivit pořádaných školami, občanskými sdruženími a podobně. Měli by působit na rodiče, aby plnili povinnosti, které vyplývají z jejich rodičovské role, měli by se snažit jednat s rodiči za účelem odstranění nedostatků ve výchově dítěte, snažit se jim pomáhat při řešení výchovných obtíží a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě. (Krausová a Novotná, 2006, s. 34) Možnosti užití represivních opatření by měly figurovat až na posledním místě.

3.2 Náplň práce kurátora pro děti a mládež

Kurátor pro děti a mládež se při výkonu své profese zabývá především dětmi a mladistvými s poruchami chování či páchajícími trestnou činností. Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zaměřuje SPO zejména na děti, které vedou zahálčivý a nemravný život spočívající v tom, že nechodí do školy, nepracují, kupují si alkohol, cigarety, opakovaně utíkají z domu od rodičů nebo jiných osob, které jsou odpovědné za jejich výchovu a nebo popřípadě děti, které spáchaly trestný čin (Česko, 1999, s. 7663).

Kurátor pro děti a mládež je v osobním styku s těmito dětmi, s jejich rodiči nebo osobami, které jsou odpovědné za jejich výchovu. Také volí prostředky působení tak, aby účinně působily na děti podle druhu a poruchy v chování dítěte a jeho sociálního postavení. A v neposlední řadě se snaží řešit problémy dítěte, je-li to účelné, v prostředí, kde se dítě obvykle vyskytuje. (Arnoldová, 2011, s. 501)

V souvislosti s různorodostí typů cílových klientů je i agenda výkonu povolání kurátora pro děti a mládež velmi široká a zahrnuje celou řadu nezbytných úkolů a povinností, které musí kurátor při výkonu sociálně-právní ochrany dětí plnit.

Náplň práce kurátora je vedení administrativy, která se týká dětí a mladistvých, se kterými spolupracuje. Na základě písemných požadavků orgánů, které jsou činné v trestním řízení je povinen podávat kvalifikované zprávy o osobách nezletilých a mladistvých, které spáchaly trestný čin. (Funkce kurátora pro děti a mládež, [2009]) K tomu v souladu se záko-

nem o sociálně-právní ochraně využívá individuálních pohovorů, šetření poměrů v rodině, informací obecních úřadů nebo státních orgánů, škol, školských a zdravotnických institucí, zaměstnavatele a podobně. Kurátor také provádí sociální šetření a kontrolní činnost.

Dále se zúčastňuje úkonů v přípravném řízení (výslech, konfrontace, obeznámení a výsledky vyšetřování). Je přítomen hlavnímu líčení a veřejného zasedání v trestních věcech mladistvých, kde aktivně využívá svá práva určená zákonem a to včetně opravných prostředků. S kurátorem se můžeme setkat také v okamžiku, kdy poskytuje sociálně-právní, výchovné nebo psychologické rady dětem i rodičům ve snaze řešit jejich rodinné, osobní nebo sociální problémy a akutní krizové situace. Zprostředkovává pomoc odborných poradenských a zdravotnických zařízení. (Funkce kurátora pro děti a mládež, [2009])

Podle zákona o rodině, č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, podává podněty na výchovná opatření u obtížně vychovatelných dětí a mládeže a sleduje účinnost takovýchto opatření. Kurátor je ten, kdo podává návrh soudu například na upuštění od výkonu ochranné výchovy, propouštění z ochranné výchovy nebo podmíněné umístění pryč z výchovného zařízení a neprodloužení ochranné výchovy. Kurátor spolupůsobí na zlepšení podmínek v rodinách obtížně vychovatelných a problémových dětí a mládeže, u kterých je vykonávána ústavní výchova nebo ochranná výchova a to s cílem dostat dítě zpět do rodiny, je-li to žádoucí. Pomáhá těmto dětem a mladistvým, kteří byli propuštěni z ústavní nebo ochranné výchovy aby se vrátili zpět do rodiny nebo mladistvým propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, aby se co nejdříve do společnosti úspěšně resocializovali. (Arnoldová, 2011, s. 500)

A jaká je další náplň práce kurátora? Můžeme zde zmínit například povinnou účast na přešupkovém řízení vedeného proti mladistvému v souladu se zákonem o přestupcích, zastupování dětí s poruchami chování v řízení o ústavní výchově a účast na trestním řízení proti mladistvým nebo také analýza situace v oblasti patologických jevů u dětí a mladistvých a návrh preventivních opatření (Funkce kurátora pro děti a mládež, [2009]). To vše spadá do pracovních kompetencí kurátora pro děti a mládež.

Další oblastí, kde kurátor pro děti a mládež vykonává SPO a dohled jsou věznic. „Kurátor intenzivně spolupracuje s věznicemi a se státním zastupitelstvím při řešení sociálních a výchovných problémů dětí uvedených v § 6 odst. 1 Z 359/99 Sb.“ (Arnoldová, 2001, s. 501).

Jak uvádí Novotná a Fejt (2009, s. 132) se kurátor ve věznicích vyjadřuje na žádost věznice k formě přípravy na budoucí povolání, které je ze strany věznice zabezpečováno. Dále zda bude ve prospěchu dítěte, aby o něj odsouzená nebo obviněná matka pečovala. Kurátor rovněž musí ze zákona mladistvé, jež jsou v zařízeních, ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody umístěny, minimálně jednou za tři měsíce osobně navštívit a projednat s nimi zejména možnost zaměstnání, přípravy na budoucí povolání nebo zaměstnání po ukončení vazby nebo trestu odnětí svobody. S těmito úkoly koresponduje i povinnost věznic zajistit zaměstnancům SPO přístup do věznic, umožnit jim styk s dítětem, nahlížet do dokumentace vztahující se k přípravě odsouzeného mladistvého na budoucí povolání a zajistit přístup k dětem, o které pečuje odsouzená nebo obviněná matka.

Kurátor ale nespolupracuje jen s ústavy pro výkon vazby i výkon trestu odnětí svobody, ale i se školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, spolupracuje s orgány obcí a školami, s probační a mediační službou, se zdravotnickými a školskými zařízeními atd. Se všemi těmito institucemi je kurátor pro děti a mládež jakožto ústřední postava mé bakalářské práce v častém kontaktu.

3.3 Nároky práce kurátora s rizikovými jedinci

Práce s jedinci s rizikovými projevy chování, kteří byli výše v práci popsáni, klade na osobu kurátora pro děti a mládež velké nároky. Předpokládá se u něj schopnost empatie, vřelosti, tvořivosti, objektivity, přirozené autority. Měl by disponovat znalostními a především dobrými komunikačními dovednostmi. Myslím si, že zkušený kurátor by měl umět komunikaci přizpůsobit mladistvému klientovi tak, aby mu porozuměl. To ostatně potvrzuje i Smik (2001, s. 75) který říká, že při práci s dětmi a dospívajícími má odpovídající úroveň komunikace v porovnání s prací s dospělými ještě specifitější a významnější postavení.

Jsem toho názoru, že je důležité, aby pracovník, který je v kontaktu s rizikovou mládeží dokázal respektovat každé dítě nebo mladistvého a to jeho individualitu, aby se snažil chápat jeho osobní názory, postoje a respektoval jeho důstojnost. Měl by se vyvarovat direktivního přístupu a naopak se podle mého názoru snažit maximalizovat spoluúčast dítěte nebo mladistvého na řešení problému.

Shealy (1995 cit. podle Matoušek a Kroftová, 2003, s. 252) charakterizuje optimálního pracovníka s rizikovými jedinci jako člověka flexibilního, zralého, čestného, odpovědného a otevřeného, dobře usuzujícího, s přiměřeným sebevědomím. Člověka spolupracujícího,

opírajícího se o zdravý selský rozum, který dokáže pevně podporovat klienty, vycházet jim vstříc a na druhé straně je také ochotný přijímat jejich oprávněnou kritiku.

I když je kurátor k mladistvému vstřícný a chová se podle náležitých výše zmíněných předpokladů, navázání dobrého vzájemného vztahu nemusí být vždy snadné, neboť mnoho rizikových klientů kurátora pochází z rodin, kde vzájemná interakce dítěte s kurátorem pro děti a mládež není ze strany rodičů žádoucí a to, domnívám se, dítě ovlivňuje.

Vzhledem k souvislostem této práce je tedy dobré zmínit, že při práci s rizikovou mládeží by měl kurátor pro děti a mládež podle mého názoru směřovat svou pozornost nejen na rizikové jedince, ale také na rodinu těchto dětí. Myslím si, že rodina i když třeba nefunguje zcela bezproblémově, má na dítě obrovský vliv a tato skutečnost by neměla být ze strany zkušeného kurátora podceňována. Když mají rodiče o kurátorovi dobré mínění, většinou potom ve vzájemné spolupráci kurátora pro děti a mládež s rizikovým klientem nenastává problém. Z toho vyplývá, že je zajímavé zjistit, do jaké míry tedy ovlivňuje rodinné prostředí klientovo vnímání spolupráce s kurátorem?

Já osobně se domnívám, že rodiče mají na vnímání spolupráce svého dítěte s kurátorem skutečně zásadní vliv. Důvěra rodičů k jeho osobě může být stěžejním bodem pozitivního fungování spolupráce s rizikovým jedincem. Problém pro kurátora pro děti a mládež může naopak nastat v té souvislosti, že práce s rodiči rizikových dětí a mládeže bývá obtížná. Naráží na nemotivovanost rodičů a ve většině případů se nepodaří vybudovat ani náznak nějakého kontaktu. Hodně rodičů je nejistých, úzkostných, obávajících se budoucnosti (Štúrová, 2001, s. 118). Jsem toho názoru, že s tím by se ale zkušený kurátor pro děti a mládež měl umět účinně vypořádat. Měl by být schopen získat si rodiče na svou stranu a nedat tak klientům podnět pro negativní vnímání jejich vzájemné spolupráce.

4 VNÍMÁNÍ VZÁJEMNÉ SPOLUPRÁCE

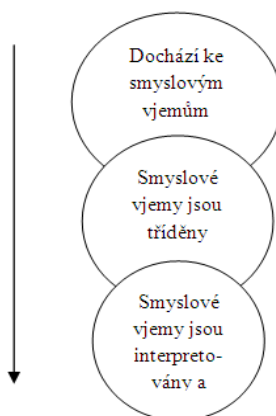
Poslední kapitola této bakalářské práce je zaměřena na vnímání vzájemné spolupráce mezi kurátorem pro děti a mládež a jeho klienty. Na začátku vymezuji obecně proces vnímání a jeho fáze, zmiňuji procesy ovlivňující vnímání, dále se zaměřuji na pro mou práci důležité téma - sociální percepce. Popisuji, jakých chyb se při vnímání a posuzování druhého člověka můžeme dopustit a jakým způsobem to může popřípadě ovlivnit vzájemnou spolupráci.

4.1 Vnímání

Vnímání je „proces získávání a zpracování podnětů, informací, které neustále přicházejí jak z okolního světa, tak z vnitřního světa daného člověka. Skládá se z procesů typu: recipování podnětů, porovnávání s dosavadní zkušeností, udělení významu, redukování (filtrování) podnětů, kódování informací, volba reagování, uskutečnění reakce. Vnímání není jen záležitost smyslů, ale také kognitivních a motivačních procesů, vlivu sociálního prostředí, výcviku.“ (Průcha, Walterová a Mareš, 2005, s. 254)

Jak podle mého názoru přesně vystihuje Vágnerová (2004, s. 63) prostřednictvím vnímání člověk poznává své okolí, diferencuje známé a neznámé podněty nebo situace a na základě těchto informací se ve svém prostředí i v sobě samém orientuje.

Proces vnímání můžeme dle DeVita (2001, s. 61) vysvětlit jako tři po sobě následující fáze, které přehledně znázorňuje následující schéma procesu vnímání. Schéma naznačuje, jak se jednotlivé fáze navzájem překrývají a jak proces vnímání směřuje od obecného ke specifickějšímu.

Obr. 1. Proces vnímání

(DeVito, 2001, s. 61)

Dle DeVita (2001, s. 62) jsou první fází smyslové vjemy. V této fázi naše smysly reagují na přicházející podněty. Slyšíme, vidíme, cítíme, chutnáme, dotýkáme se nebo užíváme více těchto smyslů najednou. Například když se klienti kurátora pro děti a mládež poprvé seznámí se svým kurátorem, vnímají jeho stisk ruky, vidí, jestli se usmívá nebo na ně mračí, vidí jeho fyzický vzhled, slyší jeho hlas a popřípadě i cítí jeho tělesný pach.

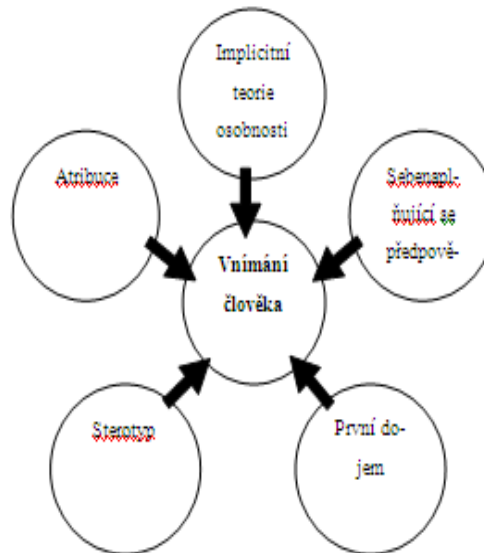
V následující fázi, fázi uspořádání vjemů klienti třídí tyto smyslové podněty podle různých principů. Jedním z těchto principů je princip tzv. těsné blízkosti. To znamená, že klienti vnímají osoby nebo signály, které k sobě mají blízko jako celek. Když se kurátor na ně mračí, nedívá se jim do očí, mohou si tyto signály automaticky třídit do kategorie „nezájmu“ ze strany kurátora. Dalším principem, dle kterého rizikové děti a mládež mohou třídit smyslové podněty je princip časový. Při něm předpokládáme, že signály vyslané přibližně ve stejný čas jsou příbuzné a tvoří jeden celek. Jiným principem je tzv. princip závěru, kdy vnímáme jako kompletní celek sdělení, které je ve skutečnosti neúplné. (DeVito, 2001, s. 62) Příkladem může být, když rizikovní jedinci vidí z dálky své rodiče při setkání s kurátorem. Vidí, jak rodiče rozhazují rukama, silně rozzlobeně gestikulují, ale nejsou schopni rozeznat obsah jejich mluveného sdělení. V tom případě pak automaticky předpokládají, že jejich verbální sdělení je jistě vyjádřením hněvu a zlosti.

Poslední fází procesu vnímání je potom interpretace neboli vyhodnocení, kdy přicházejícím podnětům připisujeme konkrétní význam, posuzujeme je a hodnotíme. Výše zmíněný příklad může být klientem kurátora interpretován jako jasný signál toho, že kurátor rodičům sdělil nějakou nepříjemnost týkající se právě rizikového jedince. Tento děj je samozřejmě ale velmi subjektivní. Interpretace a hodnocení se totiž nezakládá jen na vnějších podnětech, ale je ovlivněno i zkušeností, názory, potřebami, přáními, hodnotami, aktuálním fyzickým a psychickým stavem a očekáváním dětí a mladistvých. (DeVito, 2001, s. 62-63)

4.1.1 Procesy ovlivňující vnímání

Mezi podněty (vysláním signálů, přítomností osoby) a jejich interpretací a vyhodnocením vnímání ovlivňuje pět stěžejních psychických procesů. Mezi ně řadíme implicitní teorii osobnosti, stereotyp, sebenaplňující se předpověď, první dojemem a atribuci. Těchto pět procesů ovlivňuje všechno, co si myslíme, chápeme. Lépe řečeno všechno, co o druhých osobách usuzujeme. (DeVito, 2001, s. 64) To je ostatně podle mne velmi přehledně znázorněno v následujícím diagramu.

Diagram představuje pět procesů ovlivňující vnímání, o kterých dále pojednávám v této kapitole. Každý z nich obsahuje také potencionální bariéry, jež mohou přesnému vnímání bránit nebo jej zamlžovat.

Obr.2. Procesy ovlivňující vnímání

(DeVito, 2001, s. 64)

Když dítě nebo mladistvý o svém kurátorovi řekne: „Můj kurátor je velmi energický, inteligentní, sympatický a (zábavný - nudný).“ Které z uvedených slov je podle Vás tím správným k dokončení této věty?

Jedna volba se zdá být logická a správná, druhá špatná a nesmyslná. Všechno co nás vede k dojmu „správnosti“, je naše implicitní teorie osobnosti. Jde o určitý systém pravidel, jež určují, které vlastnosti se k sobě hodí. (DeVito, 2001, s. 65) Tato pravidla nám říkají, že ten, kdo je energický, inteligentní, sympatický je také asi i zábavný. Samozřejmě pro toto rozhodnutí neexistuje žádný logický důvod.

V souvislosti s touto prací můžeme o implicitní teorii osobnosti hovořit v tom významu, že podobně jako někteří mladiství mohou mít výborné zkušenosti s kurátorkou – ženou a od těchto zkušeností pak odvíjí svou velmi pozitivní teorii implicitní osobnosti o všech ženách kurátorkách, jiní s nimi mohou mít velmi špatné zkušenosti a tudíž i velmi špatnou teorii implicitní osobnosti.

Jak uvádí Joseph DeVito (2001, s. 66): „Tendence vytvořit si teorii o něčí osobnosti a potom vnímat tohoto druhého člověka pouze v souladu s teorií, může vytvořit bariéry přesnosti vnímání.“

Dalším procesem ovlivňující vnímání je první a poslední dojem. Jsem toho názoru, že při vnímání a hodnocení druhého člověka je obvykle nejdůležitější a směrodatný právě první dojem. První dojem obvykle rozhoduje o tom, jak lehce či s jakými obtížemi se bude kurátorovi s klientem spolupracovat.

Předpokládá se, že prvotní informaci děti a mladiství využívají jako zdroj obecné představy o tom, jaký kurátor je a potom pomocí dalších informací obecnou představu upřesňují. (DeVito, 2001, s. 68) Je-li klientům kurátor od prvního okamžiku nesympatický, působí na ně přísně a nezajímavě, skrze tento dojem pak filtrují další informace a odvíjí se od něj i následné negativní vnímání celkové vzájemné spolupráce. To jsem se rozhodla ověřit pomocí výzkumného šetření, kdy jsem si položila otázku: Ovlivňuje klientovo vnímání jeho první dojem?

Často se vyskytující zkratka ve vnímání je stereotyp. Stereotyp je předsudečné zobecněné přesvědčení určující očekávání (Matoušek, 2008, s. 215). Všichni podle mého názoru zaujímáme nějaké stereotypní postoje například vůči náboženským, rasovým nebo třeba národnostním menšinám.

Jestliže máme podobné zafixované dojmy, může se nám při setkání s příslušníkem některé takovéto skupiny stát, že na něj budeme nahlížet především jako na příslušníka té dané skupiny. Když tohoto člověka chápeme jen jako nositele všech vlastností, které přisuzujeme dané skupině jako celku, riskujeme to, že u něj do značné míry budeme přehlížet jeho vlastní, neopakovatelné vlastnosti. (DeVito, 2001, s. 69)

V praxi to lze interpretovat tak, že je-li dítě nebo mladistvý poznamenaný nějakým negativním konfliktem například s dítětem romského původu, od celé skupiny Romů pak nečeká nic pozitivního, spíše naopak. V tom případě, když je například i jeho kurátor romského původu, soudí ho hned od začátku jako špatného a nemá snahu mu dát šanci ho lépe poznat, ignoruje jeho specifické vlastnosti a proto nedokáže těžit z toho, čím do vzájemné spolupráce kurátor přispívá.

Posledním procesem ovlivňující vnímání, který jen krátce pro doplnění zmíním, je atribuce. Atribuce neboli přisuzování je proces, při němž se snažíme vysvětlit motivaci lidského

jednání (DeVito, 2001, s. 69). Jinak řečeno, jde o připisování příčin chování a to ať už vlastního či druhých lidí.

4.2 Sociální percepce

„Je přísný, zlý, ke mně neupřímný, nelíbí se mi to, jak se mnou mluví, asi mu něco na mě vadí.“ I tímto způsobem může dítě nebo mladistvý vnímat svého kurátora. Vnímání ostatních lidí a mezilidských vztahů lze označit jako sociální percepce.

„Sociální percepce obecně znamená přemýšlení o lidech. Konkrétně se jedná o naše úsilí najít smysl lidského jednání na základě různých faktorů. Těmi jsou například, jak lidé přemýšlí, vnímají, usuzují, cítí, reagují a tak dále.“² (Hala, 1997, s. 3)

Jak uvádí Průcha, Walterová a Mareš (2005, s. 204) je sociální percepce sociálně podmíněné poznávání lidí, sociálních skupin, případně společenských výtvorů. Neomezuje se tedy, jak by se dalo předpokládat, jen na samotné vnímání, ale zahrnuje též další poznávací procesy.

Myslím si, že sociální vnímání je proces proměnlivý, výběrový a velmi subjektivní. To, jak klienti kurátora pro děti a mládež posuzují osobu kurátora, je podle mého názoru závislé na jejich životní zkušenosti, ale také na současné míře jejich informovanosti o jeho práci a jistě i aktuální motivaci s ním být ve vzájemné interakci.

4.2.1 Chyby v sociální percepce

Že má sociální vnímání subjektivní charakter jsem tedy už zmínila, že není pouze racionální, už bylo zmíněno rovněž. Ale v čem jsou specifika různých chyb, to bude obsahem následující části. My, i když si to někteří z nás častokrát neuvědomujeme, se při vnímání a posuzování druhých osob často dopouštíme značné řady chyb.

Domnívám se, že zkušený kurátor pro děti a mládež by měl mít osobnostní a znalostní předpoklady pro to, aby se těchto chyb vyvaroval a nedal tak klientovi prostor k negativnímu vnímání jeho osoby.

² „Social cognition, very broadly defined, is thinking about people. More specifically it involves our attempts to make sense of human action in terms of factors such as how people think, perceive, infer, feel, react, and so on.“

A jakých chyb se tedy při vnímání druhých osob dopouštíme? Podle Mikuláščíka (2003, s. 72) jsou to haló efekt, efekt prvního a posledního dojmu, předčasná generalizace, projekce, efekt svatozáře, efekt tradice, logická chyba, analogizace, efekt antipatie a řada dalších.

Ráda bych představila alespoň některé z nich. Haló-efekt se projevuje tím, že nás na druhém člověku zaujmou určité rysy, které jsou pro nás nějakým způsobem důležité a podle nichž potom interpretujeme celou osobnost. Zastiňují ostatní vlastnosti. Nebo jinak řečeno, výrazný znak následně zabarví všechny ostatní charakteristiky. (Mikuláščík, 2003, s. 73-74) Obvykle spolupůsobí s prvním dojmem. Klient si například může všimnout, že kurátor má velkou jizvu na ruce a obličejí a v tom případě ho pak špatně může interpretovat jako člověka zlého, nesympatického a nebo dokonce odpudivého.

Podle Mikuláščíka (2003, s. 73) je další chybou ve vnímání projekce. Jde o účelný sklon vcítit se do nevyjádřených myšlenek druhého člověka a přisoudit mu své vlastní, často určitým způsobem nežádoucí pohnutky nebo očekávání. Nebo jinak také „podle sebe soudím Tebe“ - máme tendenci očekávat, že druhý člověk má podobné zájmy, postoje a názory jako my. Lidé používají projekci jako obranný mechanismus při přenášení viny na někoho jiného anebo jako ochranu před svými nepřijatelnými pocity. Propojím-li zmíněné informace s tématem této práce, můžeme projekci chápat jako chybu v sociálním vnímání takto: je-li dítě nebo mladistvý sám podezřívavý, pak za podezřívavé považuju automaticky i druhé lidi, tedy i svého kurátora a vidí ho jako osobu, které mu jistě bude dělat jen nashvály.

Další chybou v sociálním vnímání může být předčasná generalizace. „Předčasná generalizace znamená, že vnímající se nechá ovlivnit jedním nebo dvěma podněty na tolik, že zobecňuje na všechny projevy vnímání.“ (Mikuláščík, 2003, s. 76) Jedna nebo dvě špatné zkušenosti mohou vést k tomu, že negativně vnímáme všechny další situace nebo naopak.

V případě vzájemné interakce kurátora pro děti a mládež můžeme tuto chybu sociální percepce interpretovat následovně. Pokud kurátor přijde za klientem, hezky jej pozdraví, je slušně oblečený, může si o něm klient po těchto prvotních podnětech hned myslet, že je to člověk slušný, i když to tomu tak samozřejmě být nemusí.

Efekt sympatie respektive antipatie je snadné pochopit. Osoby, které jsou vnímajícímu sympatické, jsou jím preferovány a protěžovány anebo naopak jedinci nesympatičtí logicky podhodnocováni bez zjevných objektivních důvodů. (Mikuláščík, 2003, s. 76)

Známa je podle mne i logická chyba, kdy se na základě tzv. obecně sdílených pravd domníváme, že některé vlastnosti spolu logicky souvisejí. Příkladem může být, že obézního člověka pokládáme většinou za pomalého a líného.

Všechny zmíněné chyby, kterých se při vnímání druhých osob dopouštíme, mohou velmi znesnadňovat mezilidské vztahy. Ať už v rovině například učitel – student nebo v případě této bakalářské práce v rovině kurátor pro děti a mládež – klient.

4.3 Vliv vzájemného vztahu na vnímání

Řada autorů uvádí, že vzájemný vztah má velký vliv na vnímání druhého člověka. Dojmy o druhé osobě jsou formovány na podkladě vzájemného vztahu. Vřelý a kvalitní vztah klienta s kurátorem pro děti a mládež může být tak považován za jeden z klíčových předpokladů pro úspěšnou budoucí spolupráci a faktor ovlivňující pozitivní vnímání spolupráce.

Podle Řezníčka (1994, s. 33) je na počátku každého typu vztahu důležité, jaký dojem na vás druhá osoba udělá. Na prvním kontaktu mezi sociálním pracovníkem a klientem často záleží, jak se bude odvíjet následná spolupráce a jaké mohou být její výsledky. První dojmy předurčují budoucí role obou stran vzájemného vztahu a vymezují možnosti jejich vzájemné spolupráce. Vzhledem ke skutečnosti, že jak děti a mládež tak také sociální pracovníci při prvním společném setkání pouze zkoumají novou situaci a hledají možné alternativy dorozumění, je velmi důležité, aby podmínky, ve kterých k setkání dochází, umožňovaly pokud možno jasnou a srozumitelnou komunikaci.

Jsem toho názoru, že je žádoucí, aby klienti kurátora pro děti a mládež dobře porozuměli tomu, jakou pomoc a péči jim může kurátor nabídnout, chápali intervenci v řešení jejich životních obtíží jako pozitivní a skutečně věřili tomu, co říká.

Kvalifikovaný a účinný vztah by měl být totiž založen především na vzájemné důvěře mezi klientem a jeho kurátorem (Gulová, 2011, s. 58). Je ale otázkou, do jaké míry jsou děti ochotny důvěřovat neznámé osobě, kterou pro ně na počátku vztahu kurátor pro děti a mládež bezesporu je.

Jak uvádí Řezníček (1994, s. 33) ne každé dítě je schopno hned na počátku vzájemného vztahu svěřovat své soukromé věci osobě, kterou nezná. Nemusí být připraveno na to, že kurátor bude chtít znát všechny jeho osobní problémy a vůči takovým pokusům může vystupovat obranně nebo agresivně. Zajímalo by mne, zda skutečně tato důvěra/nedůvěra

ovlivňuje nějakým zásadním způsobem chuť dětí a mládeže do další společné spolupráce se sociálním kurátorem. To bych ráda ve svém výzkumném šetření zjistila.

Aby byl vztah a celkové vnímání vzájemné spolupráce a osoby kurátora pro děti a mládež pro obě strany přínosné, je důležité, aby kurátor svým postojem vyjadřoval lidský zájem o osobnost i potíže klienta. Měl by vyjadřovat určité základní postoje a hodnoty bez ohledu na konkrétního klienta a to tedy bez ohledu na to, zda je mu klient sympatický nebo nikoliv. (Navrátil, 2001, s. 45-46)

Tento zájem o klienta by měl dávat jasně najevo. Kurátor může deklarovat, že bude například respektovat klientovo důvěrné sdělení, že dítě nebo mladistvého nijak nepoškodí, že bude dodržovat závazky, na kterých se s mladistvým domluvili. To vše může tvrdit, ale dokud to skutečně neudělá, jeho slova se na vytváření vzájemného dobře fungujícího vztahu nebudou podílet. Spíše to vnímání vzájemného vztahu a osoby kurátora, domnívám se, bude jen stále více oslabovat.

Na to navážu závěrečnou myšlenkou, se kterou se plně ztotožňuji a která zní: „V každém vztahu - osobním i profesním - má mnohem větší vliv to, co děláme, než to, co říkáme“ (Covey a Merrill, 2008, s. 148).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Následující kapitola pojednává o praktické části mé bakalářské práce, o provedeném výzkumném šetření. Zabývám se zde zdůvodněním výběru postupů a strategie výzkumného šetření. V této kapitole popisuji, jakou metodu výzkumu jsem si zvolila, jakých technik zjišťování dat jsem využila, koho chápu jako výběrový vzorek a jakým způsobem byl výběr respondentů a místa výzkumného šetření proveden. Poslední část kapitoly je zaměřena na interpretaci dat vzešlých z výzkumného šetření. Shrnuji, co jsem prostřednictvím výzkumu zjistila, jaké závěry z provedeného šetření vyplývají a nakonec informuji o tom, jaký praktický přínos může celé toto výzkumné šetření mít.

5.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumný problém se přímo dotýká klientů kurátora pro děti a mládež a vztahuje se na otázku: Jak klienti kurátora pro děti a mládež vnímají jejich vzájemnou spolupráci s kurátorem a jaké faktory ovlivňují vnímání této spolupráce?

Cílem výzkumu je zmapovat, jakým způsobem vnímají klienti kurátora pro děti a mládež jejich vzájemnou spolupráci s kurátorem a jaké faktory jejich vnímání ovlivňují. Cílem je snaha o přiblížení myšlenek a pocitů klientů vyplývajících z tohoto typu spolupráce. Chtěla bych zjistit, zda osobu kurátora považují respondenti za „nutné zlo“ nebo jsou s jeho intervencí v řešení jejich problémů naopak spokojeni.

Dílním výzkumným cílem je zjistit, jak klientovo vnímání vzájemné spolupráce ovlivňuje očekávání (směrem ke vzájemné spolupráci). Zajímá mne, jestli i přes negativní očekávání k osobě a práci kurátora pro děti a mládež může pak následná spolupráce mezi oběma fungovat.

Dalším dílním výzkumným cílem je objasnit, zda má na vnímání vzájemné spolupráce vliv důvěra popřípadě nedůvěra klienta ke svému kurátorovi. Dá se podle mne předpokládat, že v případě, kdy klient svému kurátorovi nedůvěřuje, celý vzájemný vztah pak interpretuje jako špatný a bezúčelný.

Stanovila jsem si také dílní cíl zjistit, zdali vnímání vzájemné spolupráce ovlivňuje první dojem klientů a zda má na vnímání spolupráce vliv i vrstevnická skupina, do které mladistvý patří nebo popřípadě respondentova rodina.

5.1.1 Výzkumné otázky

Cílem mé práce je zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, která zní: „**Jak klienti kurátora pro děti a mládež vnímají jejich vzájemnou spolupráci s kurátorem?**“ Uvědomuji si, že takto položená hlavní výzkumná otázka je velice široká a abych ji mohla kvalitně zodpovědět, je třeba si vymežit několik dílčích výzkumných otázek.

Na základě definování teoretických pojmů vzešly dílčí výzkumné otázky, které přirozeně vyplývají z výše uvedeného teoretického obsahu mé práce. A které definuji takto:

DVO1: Ovlivňuje klienta při vnímání vzájemné spolupráce jeho první dojem z kurátora?

DVO2: Ovlivňuje očekávání (směrem ke vzájemné spolupráci) klienta jeho vnímání spolupráce s kurátorem?

DVO3: Jak klient vnímá vzájemnou spolupráci s kurátorem z hlediska motivace ke spolupráci?

DVO4: Jak klient vnímá spolupráci s kurátorem z hlediska vzájemné důvěry?

DVO5: Jak klient vnímá vzájemnou spolupráci z hlediska vlivu vrstevnické skupiny?

DVO6: Má na klientovo vnímání spolupráce s kurátorem vliv jeho rodinné prostředí?

5.2 Metodologie výzkumu

V následujícím oddíle se podrobněji zaměřím na metodologickou část mé práce. Popisuji zde typ výzkumné strategie, kterou jsem si pro mé výzkumné šetření zvolila a zdůvodním výběr tohoto typu. Dále popisuji způsob výběru respondentů, a jaká kritéria pro možnost zařazení do výběrového vzorku jsem si určila. V této části nechybí ani popis etického aspektu výzkumu.

5.2.1 Výzkumná strategie

Pro své výzkumné šetření z oblasti sociálně-právní ochrany dětí jsem si zvolila kvalitativní strategii. Na začátku tohoto oddílu bych ráda vymežila pojem kvalitativní výzkum.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell, 1998 cit. podle Hendl, 2005, s. 50)

Při kvalitativním výzkumu jsou zdrojem dat přirozená prostředí, důraz je směřován na výklad zkoumaných jevů očima samotných aktérů, produktem je detailní popis často jednotlivých případů. (Průcha, Walterová a Mareš, 1995, s. 107)

Tuto výzkumnou strategii jsem si zvolila především z toho důvodu, že je pro mne důležité porozumět, lépe pochopit a odpovědně interpretovat to, jak klienti svoji vzájemnou spolupráci s kurátorem pro děti a mládež vnímají. To kvalitativní výzkumná strategie umožňuje. Tuto strategii jsem si zvolila také z toho důvodu, že mi připadá osobnější, budu mít možnost se s respondenty setkat, což při kvantitativním typu výzkumu možné není. Posledním faktorem pro zvolení tohoto typu výzkumu je také jeho pružnost, možnost přímo reagovat na specifické situace nastalé během výzkumného šetření.

To potvrzuje i Hendl (2005, s. 50), který uvádí, že v typickém případě kvalitativní výzkumník určuje na začátku výzkumu téma a vymezuje základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Z tohoto důvodu se někdy kvalitativní výzkum považuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu.

Jako metodu sběru dat jsem si zvolila metodu rozhovoru, který budu provádět s klienty kurátora pro děti a mládež, kterým je nařízena ústavní výchova a kteří v současné době pobývají v Dětském domově a Základní škole Liptál.

Zvolila jsem si formu rozhovoru s návodem. Návod k interview představuje seznam otázek nebo okruhů témat, jež je nutné v rámci rozhovoru probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata a otázky. Je na tazateli, jakým způsobem bude při rozhovoru postupovat. Je na něm, v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace. Interview s návodem dává tazateli možnost, co nejvýhodněji využít čas k rozhovoru. Současně umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje potom při jejich analýze možnost jejich srovnání. (Hendl, 2005, s. 174)

5.2.2 Výběrový vzorek

Způsob výběru respondentů v mém kvalitativním výzkumu je záměrný. „Záměrný výběr nám dovoluje vybrat případ, protože ilustruje nějaký rys nebo proces, který nás zajímá. Kvalitativní výzkumná strategie dává přednost záměrnému výběru.“ (Žižlavský, 2003, s. 113)

Pro své výzkumné šetření jsem si jako výběrový vzorek zvolila záměrným výběrem mladistvé klienty kurátora pro děti a mládež, ve věku 14 až 18 let, kterým je v současné době nařízena ústavní výchova (Dětský domov a Základní škola Liptál).

Jako podmínku zařazení do tohoto šetření jsem si stanovila dvě hlavní kritéria. Za prvé určitou věkovou hranici. Respondenti museli být ve věku minimálně 14 let, což byla ještě před pár lety hranice trestní odpovědnosti. Tento věk by měl zaručovat, že respondenti budou schopni samostatně interpretovat svoje názory a postoje, chápou složitější kontext a dokážou přemýšlet o širších souvislostech. Druhou podmínkou bylo, aby respondenti se svým nynějším kurátorem spolupracovali nejméně po dobu jednoho roku. Toto kritérium je takto zvoleno proto, aby bylo ošetřeno, že klienti o práci kurátora již něco vědí, jsou s ním navzájem více propojeni a měli by už mít na jejich vzájemnou spolupráci utvořen jednoznačný názor.

Pro svůj výzkum jsem chtěla prvotně oslovit 3 chlapce a 3 dívky. Po domluvě s vedoucí vychovatelkou zařízení jsem ale jednoho chlapce z důvodu jeho osobních problémů nakonec neoslovila. Při výzkumném šetření jsem tedy spolupracovala se 3 dívkami a 2 chlapci různého věkového složení a to jak uvádí následující tabulka.

	Dívky	Chlapci
14 let	Petra, Nela	-
15 let	Klaudie	-
16 let	-	Patrik
18 let	-	Petr

Tab.1. Složení výzkumného vzorku

Bližší charakteristika respondentů je uvedena v příloze této práce.

5.2.3 Průběh získávání dat

Při přípravné fázi výzkumu jsem si na doporučení vedoucí vychovatelky vybrala 6 potenciálních respondentů, kteří splňovali kritéria zařazení do výzkumného vzorku. Poté jsme společně s ní prokonzultovaly možné návrhy otázek pro dotazování. Bylo mi doporučeno, abych otázky týkající se rodinného prostředí respondentů do rozhovoru příliš nezařazovala,

protože v rodině rizikových dětí se často vyskytují problémy s alkoholem, drogami a jiné patologie a respondentům by tak nemuselo být příjemné o tomto mluvit.

Všechna data byla získána v průběhu měsíce dubna roku 2012, konkrétně dne 3. 4. 2012 a 11. 4. 2012 v objektu Dětského domova a Základní školy Liptál. Respondenti byli dotazováni ve společenské místnosti tohoto zařízení, kde bylo zajištěno, že nebudeme nikým rušeni. Všichni dotazovaní byli seznámeni s obsahem rozhovoru, věděli, za jakým účelem data shromažďuji a rovněž věděli o možnosti volby rozhovor odmítnout.

Za velkou výhodou při sběru dat považuji osobní zkušenost s prostředím Dětského domova a Základní školy Liptál, dětského domova rodinného typu, kde jsem během druhého ročníku studia na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně měla možnost vykonávat svou odbornou praxi. V rámci jednotlivých rodinných skupin jsem pracovala s celou řadou typově různých dětí a mladistvých a u většiny z nich jsem si získala sympatie a důvěru, což bylo při následném provádění rozhovorů pro mě nesmírně přínosné.

5.2.4 Zpracování dat a metody jejich analýzy

Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrány na diktafon a následně přepsány technikou doslovné transkripce. Abych se vyvarovala subjektivních chyb při přepisu, využila jsem techniky kontroly transkripce opakovaným poslechem, kdy po dokončení přepisu, nejlépe s určitým časovým odstupem, procházíme opětovně záznam a porovnáváme původní záznam s jeho transkribovanou podobou. (Miovský, 2006, s. 207)

Další technikou, která mi usnadnila orientaci a urychlila analýzu kvalitativních dat, byla technika barvení textu. V rámci této techniky, jak uvádí Miovský (2006, s. 211) můžeme v textu barevně označovat pasáže, které se týkají určitých tematických celků. Graficky jsem si tedy zpřehlednila ty části textů, které se mi jevíly podstatné vzhledem k definovanému výzkumnému problému.

Následující práce s vybranými výroky spočívala především ve využití metody vytváření trsů. Ta se pro mne stala stěžejní metodou, díky které jsem v této bakalářské práci došla k žádoucím odpovědím na výzkumné otázky. Metoda vytváření trsů - její podstatou je seskupení a konceptualizace určitých výroků do skupin, a to například podle rozlišení určitých jevů, místa, případů. Tyto skupiny by měly vznikat na základě vzájemné podobnosti mezi identifikovanými jednotkami. (Miovský, 2006, s. 221)

V této práci byl touto podobností myšlen tematický překryv, který se tak stal společným rysem identifikovaných jednotek v jednotlivých trsech. Tímto procesem pak vznikly obec-

nější kategorie, ke kterým jsem v některých případech určila také subkategorie pro upřesnění významu.

5.2.5 Etický aspekt výzkumu

Oslovení respondenti se výzkumného šetření účastnili dobrovolně. Všichni byli před začátkem rozhovoru srozumitelně informováni o povaze výzkumu, jeho účelu a cílech. Souhlasili, že údaje z tohoto rozhovoru budou zvukově zaznamenány a použity k analýze výhradně v rámci této bakalářské práce a to v anonymní podobě, tedy bez uvedení celého jména a dalších osobních údajů. Aby byla anonymita zcela zachována, jsou jména respondentů v následující části práce záměrně změněna.

5.3 Interpretace výsledků výzkumu

Pro zaznamenání svého postupu analýzy dat jsem zvolila prostý výčet identifikovaných kategorií (řazení kategorií je náhodné), který jsem doplnila o výroky jednotlivých klientů kurátora pro děti a mládež a o můj vlastní komentář.

Během analýzy rozhovorů metodou vytváření trsů, hledáním společných témat a provázaností, bylo vytvořeno následujících pět kategorií:

1. První setkání
2. Naděje ke změně
3. Důvěra
4. Podpůrná síť
 - 4.1 Rodina
 - 4.2 Kamarádi
5. Nařízení a pravidla

5.3.1 První setkání

Tematickým překryvem této identifikované kategorie je zřejmé ovlivnění vnímání prvním dojmem. Vychází z výroků o prvotní nesympatičnosti, prvotním zklamání. Z výpovědí respondentů je patrné silné ovlivnění vnímání vzájemné spolupráce s jejich kurátorem pro děti a mládež počátečním dojmem. Respondenti mají tendence přikládat větší váhu prvotním informacím a interpretovat pozdější informace ve světle těch prvních.

„Jestliže to, co přichází jako první, má největší vliv na naše vnímání následujících událostí nebo chování, jde o efekt prvního dojmu.“ (DeVito, 2001, s. 67)

První dojem klientů z kurátora byl, jak vyplývá z výzkumu, téměř vždy negativní.

Nela: „Nevím, takový nesympatický mi připadal. Moc se mi nezamlouval“, nebo také u **Klaudie:** „Tak nebyla moc sympatická jakože“. Na otázku, jestli z kurátorky neměla dobrý pocit, odpověděla striktně „ne“.

I **Petra** uvedla, že po půl hodině setkání se svou kurátorkou už jasně věděla, jaký má na ni názor. „Připadala mi nesympatická. Jo, prostě...prostě jsem se s ní nechtěla od první chvíle bavit.“ Petra si ostatně jako ostatní respondenti vytvořila úplný obraz člověka jen na základě prvotních dojmů, které nemusejí však být vždy přesné. Skrze tento první dojem pak filtrovala další informace o své kurátorce a nebyla ochotna si všimnout pozdějších třeba i pozitivních vjemů, aby se vyhnula narušení prvotního dojmu.

Tito respondenti mají dále podobný pocit, že kdyby jim byl kurátor od začátku více sympatický, vnímání vzájemné spolupráce by mohlo být daleko lepší a byli by více ochotni na řešení svých problémů s kurátorem spolupracovat. Negativní první dojem je od spolupráce s kurátorem naopak odrazuje.

Patrik: „Podle mě hodně záleží na prvním dojmu. Když někoho napoprvé vidím, tak je mi nesympatický, tak se s ním nechci bavit moc.“

Petra: „Jakože je to docela podstatný pro člověka, aby ten druhý byl jakože sympatický. To je jasné, že potom by se mu jakože líp s ním mohlo konzultovat.“

Do této kategorie se promítlo i další zajímavé opakující se shodné téma, které se rovněž vztahuje k prvnímu setkání a ovlivnění vnímání prvotním dojmem. Jde o pohled na pohled kurátora na klienty. Tedy o to, že někteří respondenti mají pocit, že kurátorovi něco vadilo na nich. To pak samozřejmě negativně ovlivňuje jejich vnímání vzájemného vztahu.

Petra: „Jakože já jsem byla taková docela drzá, tak já si myslím, že..., že jakože moc jsem jí nepřišla vhod, že jsem byla drzá taková.“

Nebo **Patrik** na otázku, jestli si myslí, že kurátorovi na něm něco vadí, odpověděl dosti jasně. „Tož, asi jo, že piju alkohol nebo chodím za školu nebo tak.“

Proč tomu tak je? Myslím si, že je to odrazem toho, jak jsem již uvedla, že prvotní dojem z kurátora nebyl u respondentů dobrý a proto na jeho osobě hledali pak už jen to negativní. To potvrzuje i DeVito (2001, s. 68) který tvrdí, že si obvykle nevšimáme pozdějších vjemů nebo je záměrně zkresluje jen proto, abychom se vyhnuli narušení prvního dojmu.

Z rozhovorů tedy přirozeně vyplynula odpověď na dílčí výzkumnou otázku DVO1, že **první dojem zásadně ovlivňuje celé další vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem**. Skrze první dojem z kurátora respondenti reflektují další dojmy a postoje k jeho osobě. Během několika minut si o něm utváří jasný názor a málokdy jej pak mění. Myslím si, že toto zjištění není zase tak moc překvapující, protože to, že někoho hodnotíme podle prvního dojmu je jev přirozený a v odborné literatuře velmi dobře popsán a to jako tzv. haló-efekt. Podle Mikuláštika (2003, s. 73) haló-efekt způsobuje, že jedince vnímáme pod vlivem prvního dojmu dlouhou dobu a nejsme schopni korigovat své postoje a názory a dívat se na něj objektivně. Je samozřejmě jen na každém z nás, na našich individuálních schopnostech, na kolik jsme schopni se od prvního dojmu z druhé osoby odprosit a dát jí prostor se tak lépe a objektivnějším způsobem prezentovat. To ale mladiství klienti kurátora pro děti a mládež, jak vyplynulo z výzkumného šetření, moc nedokážou.

5.3.2 Naděje ke změně

Identifikovaná kategorie odkazuje ke společným motivům respondentů pro zahájení spolupráce. Zajímalo mne, s jakým podobným očekáváním a motivací vstupují klienti kurátora pro děti a mládež do vzájemné spolupráce s kurátorem. To totiž může samozřejmě značně ovlivnit celkové vnímání vzájemného vztahu.

Z výzkumu vyplynulo, že někteří klienti vstupovali do vzájemné spolupráce s pozitivním očekáváním. Doufali a věřili, že jim kurátor bude schopen pomoci vyřešit jejich situaci.

Petr: „*Tak hlavně jsem doufal, že. Protože v rodině to asi nebylo nejlepší, protože bych nebyl tady samozřejmě. Takže jsem asi očekával pomoc, no.*“

I **Klaudie** očekávala pomoc. „*No, tož jakože, jo. Ale tak zatím nějak moc věci nevyřešila, že by nějak...*“ Poslední část tohoto autentického komentáře je podle mne kámen úrazu ve vnímání vzájemné spolupráce kurátora pro děti a mládež a jeho klientů u většiny mnou oslovených respondentů. Jde o to, že klienti do vzájemného vztahu vstupují s nějakým očekáváním, přáním a věří slibům kurátora, že jim pomůže například zkontaktovat rodinu nebo kamarády. Nejsou-li tyto sliby ze strany kurátora poté naplněny, což se bohužel prokázalo, vyvolává to u mladistvých zklamání a frustraci. „*Do teď mi s ničím nepomohl*“, říká **Patrik**. Toho by se měl kurátor, myslím si, při práci s rizikovými jedinci jednoznačně vyvarovat, chce-li být úspěšný.

Někteří klienti naopak od začátku nevěřili, že jim kurátor bude schopen nějak pomoci změnit jejich situaci.

Patrik: „*Ne, to jsem nečekal*“.

Petra: „*Ne. Vůbec. Bylo mi jasné, že to bude spíš jakože ještě horší.*“

Spíše ani nevěděli, jak by mohl. Právě za negativním očekáváním může stát podle mne, jak se během výzkumu ukázalo, nevědomost kdo osoba kurátora pro děti a mládež je a jaká je náplň jeho práce a v čem může mladistvým konkrétně pomoci. Když měli respondenti nějaké informace, byly spíše hodně zkrácené.

Nela, Petr nevěděli o kurátorovi vůbec nic. Odpověděli jen striktním „*ne*“.

Petra: „*Jako věděla jsem kdo, co je to sociálka, co je to takové to, ale jakože kurátorka? Jediné co jsem o ní asi věděla je, že mi bude lozit všude, kam já jdu jako, že mě bude hlídat,*“

Někteří klienti tedy nic zásadního od intervence kurátora v řešení jejich problémů neočekávali, už vůbec ne například ve smyslu, že by se mohli vrátit domů. Většina z nich si dobře uvědomuje špatnou situaci svých rodičů a vědí, že jsou to především jejich příbuzní, kdo musí sami jako první chtít nějakou změnu.

Nela: „*No jak se to řekne. To zrovna spíše ne. Protože s mamkou jsou nějaké problémy docela a to asi těžko on nějak ovlivní.*“

Ani **Petr** v návrat domů nevěřil: „*Já jsem věděl, jako na to, že jsem byl malý, jsem sice věděl, co je v rodině, takže asi jako ne.*“

Očekávání a motivace (směrem ke vzájemné spolupráci) tedy ovlivňuje vnímání vzájemné spolupráce (DVO2 a DVO3). Vstupují-li mladiství do vztahu se svým kurátorem s pozitivním očekáváním, což se u 3 respondentů potvrdilo a není-li potom toto očekávání naplněno, projeví se to negativním způsobem na vnímání jejich následné spolupráce. Jsem toho názoru, že respondenti jsou pak daleko více uzavření k jakékoliv snaze kurátora něco v jejich životě měnit, nadále nevěří jeho návrhům a slibům a vnímají ho především jako nedůvěryhodnou osobu.

Respondenti podle výsledků výzkumného šetření vlastně od počátku nepocítují přílišnou motivaci s kurátorem spolupracovat, spíše to vnímají jako povinnost. Jsou přesvědčení, tak

jako například Petra, že domů, o což obvykle nejvíce děti z ústavní výchovy paradoxně stojí, se díky spolupráci s kurátorem asi těžko vrátí a proto nevnímají vzájemnou spolupráci s kurátorem pro děti a mládež jako pro ně přínosnou a užitečnou ve smyslu nějaké zásadní pozitivní změny v jejich životě.

5.3.3 Důvěra

Domnívám se, že důvěra může pozdvihnout na výrazně vyšší úroveň každý vztah ve všech oblastech našeho života. Ale přesto můžeme častokrát váhat nebo se obávat poskytnout důvěru druhým lidem. Z výzkumu vyplynulo, že mnou dotazovaní respondenti mají pocit, že druhým lidem nelze příliš důvěřovat a mají strach svému kurátorovi něco ze svého života svěřit.

Nela: „*Ne. To nemluvím. Fakt ne. Já nemám důvod mu něco extra svěřovat.*“

Patrik: „*No dělá mě to problém se svěřit. Radši mu nic neříkám. Nemám potřebu něco vykládat o sobě ostatním, natožtak jemu.*“

I **Klaudie** jasně tvrdí, že své kurátorce neříká všechno. „*Ne. Vůbec. Já jí spíš, já nedůvěřuju jí jakože.*“

Respondenti mají evidentně pocit, že kurátorovi nelze důvěřovat. Možná je to podle mne proto, že vyrůstali v prostředí vyznačujícím se nízkou důvěrou. Možná proto, že se někdy dřív spálili. Možná jim nikdo smysluplně neposkytl důvěru a proto teď mají obavy někomu se svěřovat.

To potvrdila i **Petra**, která uvedla, že kurátorce o sobě nic nesvěřuje. „*Ne, to nikdy. Víš, jakže prostě nemám důvod. Určitě by to pak jakože řekla tetám.*“

To, že se respondenti bojí prozrazení informací, je další zajímavá společná myšlenka prolínající se tuto kategorií. Téměř všichni respondenti si myslí, že kurátor si informace, které mu řeknou, nikdy nenechá pro sebe.

Nela: „*Ne. To nevím... Já myslím, že určitě ne všechno asi. Že tady tetám o mě pak něco říká.*“

Petra: „*Ne. Já si myslím, že to... jakože oni jsou na kanceláři ještě s Flámem, s kurátorem, toho má Patrik, já si myslím, že ona s ním konzultuje, že mu říká jakože úplně všechno. Nebo že to všechno říká i tady, jako na domově.*“

Patrik dokonce přiznal, že mu sám kurátor řekl, že ho s další kurátorkou probírají. „*Jo, však on mi to sám říká, jakože kurátor. Tož, že se o nás s tou kurátorkou baví spolu. A pak mu něco řekni, když se to dozví kde kdo jakože.*“

Dle výpovědí se domnívám, že se klienti kurátora pro děti a mládež tím, že kurátorovi příliš nic nesvěřují, chrání. Bojí se podle mne toho, že budou zklamaní, kdyby je například zradil a tímto způsobem tomu přechází.

Všichni respondenti, kteří se účastnili výzkumného šetření si pochopitelně myslí a shodují se na tom, že kdyby mohli svému kurátorovi více důvěřovat, spolupráce by lepší a vnímali by ji celkově daleko více pozitivně.

Klaudie: „*Mě na tom hodně záleží, jakože komu můžu věřit. Už se mi několikrát stalo, že mě někdo podrazil. Kdybych si byla jistá, že mě ten kurátor nějak nepodrazí, že bych věděla, že mu věřím, asi by ta naše spolupráce byla lepší.*“

Patrik: „*Tož jo, kdybych mu věřil, ale kdyby na mě byl hodnější, tak jo.*“

I **Petra** myslí, že by spolupráce byla lepší. „*Já myslím, že jo, ale ona jakože, nevím.*“

Petr: „*No, jako já myslím, že určitě by to bylo lepší.*“

Odpověď na dílčí výzkumnou otázku (DVO4) je tedy zřejmá. **Důvěra k osobě kurátora ovlivňuje vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem pro děti a mládež** a to docela zásadním způsobem. Respondenti nemají pocit, že by svému kurátorovi mohli důvěřovat a proto, jak vyplývá z výpovědí, celou spolupráci interpretují jako špatnou a pro ně neúčinnou. Důvěra je pro ně, myslím si, velmi intimní záležitostí. Když se někomu svěří, musí ten člověk být pro ně skutečně blízký a nebojí se u něj toho (podobně jako u kurátora), že to, co mu svěří, se dostane dál a že je podrazí. Jsem toho názoru, že to možná takto vnímají proto, že se několikrát sami spálili a zdá se to pro ně být logické. Neuvědomují si ale, že si tímto způsobem staví potencionální bariéru ve vnímání vzájemné spolupráce tím, že kurátorovi nedají šanci je více poznat a pochopit a proto je tento pracovník v daleko složitější situaci vzhledem k možnému řešení jejich problémů. A proto mě v této souvislosti napadá, jak je uvedeno v knize Coveye a Merill (2008, s. 323): „Je lepší důvěřovat a někdy být zklamán než nikdy nevěřit a občas mít pravdu.“

5.3.4 Podpůrná síť

Kategorie podpůrná síť nabyla v rozhovorech dvou podob, které jsem se rozhodla uvést prostřednictvím následujících subkategorií a to z důvodu lepší přehlednosti a většího upřesnění výsledků výzkumu.

Subkategorie: Rodina

Další identifikovaná subkategorie směřuje k rodinnému zázemí respondentů. To, co mne ve výzkumu zajímalo, bylo, zda rodinné prostředí respondentů může mít vliv na vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem.

Prokázalo se, že rodiče, jakožto nositelé autority, ovlivňují názory a postoje svých dětí k osobě kurátora. Jsou-li mladiství s rodiči v pravidelném kontaktu, dají podle výpovědí na jejich názor.

Patrik: „*Tak jakože baví se s ním, ale v lásce ho moc nemají, no*“, uvedl Patrik a při otázce, zda s nimi souhlasí, odpověděl „*tož souhlasím, to je jasné. To co říkají, že je pravda. Taky ho nemám v lásce zrovna.*“

I **Klaudie** přiznala, že rodiče vnímají její kurátorku negativně: „*jako už jsem chtěla změnit aj kurátora nebo tak, ale taťka říkal, že to nepomůže nebo prostě, že je to k ničemu.*“

To, že rodiče osobu kurátora vnímají negativně, může být způsobeno tím, jak usuzují u dvou respondentů z pozadí jejich životní situace, že kurátorovi dávají za vinu, že díky němu je jejich potomek v dětském domově. A to těžce nesou.

Jediná Nela uvedla, že ji rodina ve spolupráci s kurátorkou podporuje.

Nela: „*Oni si myslí, že je to dobré, že za mnou chodí.*“, a že s nimi víceméně souhlasí, „*jak kdy, někdy jo, někdy ne.*“ Toto může být ovlivněno ale tím, že Nela se setkává pouze s babičkou a tetou a to jen jednou za měsíc. Jejich názor proto na ni nemá až tak zásadní vliv.

Ostatní dva respondenti nejsou se svými rodinami v pravidelném kontaktu. To není u dětí pobývajících v ústavní výchově podle mne až tolik překvapující a dalo se to očekávat. S rodiči se dotazovaní vídají jen málo nebo vůbec a proto není jejich názor na vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem pro děti a mládež rodinným prostředím nijak ovlivňován.

Petra: „*No. To jako, je to trošku komplikované jakože. S mamkou jsem se neviděla rok a s taťkou se stýkám jednou za dva měsíce, neptají se o čem s ním mluvím. Jim je to jedno.*“

Ani **Petr** se s rodiči nevidá: „*No s matkou vůbec, už protože není jako samozřejmě. A s otcem ani nemám potřebu.*“ A nezná jejich názor na kurátora. „*Tak já nevím. Matka už mi to as neřekne, ale od otce mě to asi ani nezajímá.*“

Jak vyplynulo z výzkumu (DVO6), **vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem pro děti a mládež ovlivňuje tedy částečně i rodinné prostředí respondentů.** To ale jen pouze v tom případě, kdy jsou mladiství se svými příbuznými v pravidelném kontaktu a probírají společně to, co s nimi kurátor řešil a mají-li sami nebo jejich rodina pocit, že jsou v dětském domově právě kvůli jeho osobě. „*Kdybych ho neměl, nic by se nezměnilo. Kromě toho už, bych tady třeba nebyl.*“ (**Patrik**). V ostatních případech nemá rodina na názor mladistvých na vnímání vzájemného vztahu s kurátorem žádný vliv.

Subkategorie: Kamarádi

Další společnou subkategorii se zajímavými výsledky je subkategorie kamarádů a spolužáků a vrstevnické skupiny, do které mladiství patří. Co se týká kamarádů, s kterými se mladiství stýkají, je jejich vliv na vnímání vzájemné spolupráce zajímavě kontrastní. U dívek je ovlivnění názorů na vzájemný vztah s kurátorem patrné, zatímco chlapci jsou spíše izolovaní, nemají tendenci dát na názor druhých a nenechají si názory svých přátel na kurátora příliš ovlivnit.

Jsem toho názoru, že dívky přirozeně potřebují někomu se svěřit a mít pocit, že jejich názory a rozhodnutí někdo respektuje a že za nimi někdo bude vždy stát. Ve věku okolo 15 let jsou takovými lidmi pro ně samozřejmě kamarádi. Jak vyplynulo z výzkumu, pro dotazované dívky je důležité, jaký názor jejich kamarádi mají.

Kludie: „*Tož jakože aj jo, jako že by mě aj zajímalo, co oni si o tom zrovna myslí nebo tak.*“

Nela: „*Jo, docela mě to zajímá, co si o tom myslí.*“

Petra: „*Tož jako, nejvíc důležité pro mě je, jaký názor na to mám já. Ale jako poslechnu si, co si o tom jakože kdo co z nich myslí.*“

Mají-li osoby respondentkám blízké o kurátorovi špatné mínění nebo dokonce nepříjemnou osobní zkušenost, i u dotazovaných dívek potom v návaznosti na to vyplynulo z výpovědí, že kurátor je špatný, že spolupráce je neúčelná a že nechápou, o co kurátorovi vlastně jde nebo naopak.

Petra: „Jako některé děcka jo. Zrovna ti, se kterýma se o tom jakože bavím, většinou ano. Taky s ní neradi spolupracují a neradi za ní chodí, když přijede jakože.“

Klaudie: „Tak jako co znám lidi jakože, tak jo. Jakože kamarády nebo tak, co jsem slyšela. Nejsou s kurátorem spokojení.“

V případě chlapců je tato subkategorie charakterizovaná společnými výroky o uzavřenosti, izolovanosti, nepodstatnosti názorů druhých. Nezajímá je, co si jejich přátelé myslí a nenechají se tím pádem ovlivnit jejich názory. O druhých lidech si podle autentických komentářů vytváří vždy vlastní názor.

Patrik: „Ne, já se jich neptám. Ani mě to nezajímá.“

Ani pro **Petra** nejsou názory přátel podstatné. „No tož jako...ani ne jako. Protože o mojich problémech většinou ani moc neví.“

Petr uvedl, že i kdyby jeho blízcí přátelé tvrdili, že jeho kurátorka je špatná, nebude s nimi souhlasit. „To asi ne“, a udělá si svůj názor sám. „No sám. No, na takové lidi asi jo.“

To, že se nenechají příliš ovlivnit, soudím, podle mne souvisí s věkem respondentů. Chlapci byli starší než děvčata a zřejmě si již uvědomili, že ne vše, co jim například kamarád ze školy řekne, musí být dogma a jednoznačně platit. Z toho, co jim okolí podsouvá, si vybírají jen to, co je pro ně podstatné a důležité a to je správné.

Ovlivňuje tedy vrstevnická skupina, do které mladistvý patří jeho vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem? (DVO5) Ovlivňuje, ale jen u dívek. U chlapců se vliv na vnímání vzájemného vztahu s kurátorem pro děti a mládež prostřednictvím jejich kamarádů neprokázal.

5.3.5 Nařízení a pravidla

Tato jednoznačně identifikovaná kategorie skrývá popis toho, jaký je u většiny respondentů skutečný motiv spolupráce s kurátorem pro děti a mládež. Kategorie, která se vynořila z výroků o nedobrovolnosti spolupráce, o pocitech tlaku na osobu mladistvých, je velmi zajímavá. Tři respondenti hovořili o tom, že s kurátorem nespolupracují zcela dobrovolně. Cítí nutnost být s ním v kontaktu kvůli pravidlům dětského domova, cítí tlak, že každé dítě z domova by mělo s kurátorem spolupracovat.

Nela: „Tady z domova všichni mají kurátora. My se s ním musíme stýkat“

To se samozřejmě odráží na tom, že vzájemný vztah s kurátorem vnímají klienti jako nedobrovolný a špatný. Z výpovědi vyplynulo, že respondenti by kurátora sami dobrovolně nekontaktovali.

Patrik přiznává, že kdyby za ním chodit nemusel, že on sám by ho jistě nekontaktoval, *„tož musím, jakože on sám chtěl, já jsem ho nechtěl.“*

Petra: *„Protože musím. Tady v domově všichni musíme. Kdyby to bylo na mě, tak se o ni nestarám.“*

Proč tomu tak je? Soudím, podle širšího kontextu rozhovorů, že proto, že v domově se většinou vždy všichni všechno dozví. Vzájemné vztahy jsou v tomto zařízení velmi provázané. Respondenti se podle mne obávají, že kdyby se například na pravidelnou schůzku s kurátorem nedostavili, okamžitě se to dozví vedení a budou z toho mít nějaký postih. Proto, i když o to sami nestojí, s kurátorem spolupracují.

Jediný Petr žádný tlak nepociťuje. S kurátorkou spolupracuje dobrovolně. Je rád, že někdo nestranný, kdo nezná prostředí domova, je mu ochoten pomoci.

Petr: *„Ona my vždycky všechno vysvětlí, jakože tak, abych to pochopil, abych se rozhodl správně v té dané situaci...jako vím, že mi pomůžou všichni, ale ona je prostě jiná.“* Jeho kladný postoj souvisí určitě s jeho věkem. Bude mu 19 let, v domově je na vlastní žádost, dokud nedokončí studia, řadu věcí má v hlavě dobře srovnaných a uvědomuje si, že kurátorka pro něj nemusí být jen „nutným zlem“, že mu může s jeho závažnějšími problémy spíše pomoci.

Skutečnost, jestli mladiství vnímají vzájemnou spolupráci s kurátorem jako přínosnou či nikoliv, ovlivňuje v částečné míře i to, zda vztah a spolupráce je dobrovolná nebo pociťují tlak, že jsou ke spolupráci s kurátorem pro děti a mládež nuceni. Když tomu tak je, je logické, že celou spolupráci pak charakterizují jako nesmyslnou, nepřínosnou, kterou by (kdyby záleželo jen na nich), jak vyplynulo z výsledků výzkumu u třech respondentů, nadále nevyhledávali.

5.4 Shrnutí výsledků výzkumu

V následujícím textu se pokusím o celkovou syntézu výsledků výzkumného šetření. Cílem mého výzkumu bylo odpovědně a kvalitně zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, kterou jsem si na počátku stanovila a která zní: **„Jak klienti kurátora pro děti a mládež vnímají jejich vzájemnou spolupráci s kurátorem?“**

Domnívám se, že protože je vnímání proces velmi individuální, nelze proto ani jednoznačně určit jednotný pohled na vzájemnou spolupráci kurátora pro děti a mládež a jeho klientů. Lze však stanovit některá podobná schémata ve vnímání, která se v názorech klientů opakovaně objevují.

Dotazovaní vnímají spolupráci s jejich kurátorem ve většině případů jako neužitečnou a pro ně nepřínosnou. Ačkoliv toto zjištění může být poněkud překvapující, domnívám se, že se to dá poměrně snadno vysvětlit. Jsem toho názoru, že to zapříčiňuje malá informovanost o osobě a práci kurátora pro děti a mládež. Většina dotazovaných nechápe smysl toho, proč by měli s kurátorem spolupracovat a v čem jim může konkrétně pomoci. Nejsou tedy žádným způsobem motivováni. S kurátorem jsou, jak většina přiznala, ve styku jen proto, že musí. Někteří respondenti cítí tlak ze strany pracovníků domova a bojí se potenciálních postihů, proto se raději na pravidelné schůzky bez větších připomínek dostavují. Přesto intervenci kurátora v řešení jejich problémů chápou osobně spíše jako „nutné zlo“. Většina z nich nevěří, že jim může pomoci změnit jejich situaci, vyřešit jejich problémy a to už vůbec ne například ve smyslu návratu domů.

Někteří klienti vnímají vzájemnou spolupráci s kurátorem negativně také proto, že byli zklamaní prvním dojmem z kurátora. Na prvním setkání jim kurátor pro děti a mládež připadal jako člověk nesympatický a nepříjemný, proto s ním nechtěli hned od počátku více komunikovat, poznávat jej a budovat tak nějakým způsobem vzájemný kvalitní a důvěrný vztah. Někteří z mnou dotazovaných respondentů se nedokázali od prvního negativního dojmu odpoutat, všechny další signály interpretovali skrze tento první dojem a proto, což je podle mého názoru podstatné tímto způsobem přichází o možnost proměny svého názoru na vnímání vzájemné spolupráce s kurátorem v tom pozitivním slova smyslu.

Dalším opakujícím se schématem byla otázka důvěry. Důvěra hraje při vnímání vzájemné spolupráce kurátora pro děti a mládež a jeho klientů rovněž zásadní vliv. Může pozdvihnout na výrazně vyšší úroveň každý vztah ve všech oblastech našeho života. Ve většině případů respondenti ale nemají pocit, že by svému kurátorovi mohli důvěřovat. To je způsobeno podle mého názoru tím, že už se jim několikrát prokázalo, že problémy a osobní informace, které kurátorovi svěří, si on nenechává pro sebe a šíří je dál. Proto, jak vyplývá z výzkumu, celou spolupráci interpretují jako špatnou a pro ně neužitečnou.

To, že většina dotazovaných vnímá vzájemnou spolupráci se svým kurátorem jako neúčelovou a pro ně nepřínosnou je ovlivněno i podpůrnou sítí. Tedy rodiči a kamarády, s kterými

jsou riziková jedince ve styku. Prokázalo se, že rodiče (jsou-li s potomkem ve styku) velmi silně ovlivňují názor svého dítěte na spolupráci s kurátorem. Domnívám se, že někteří rodiče připisují kurátorovi skutečnost, že jejich dítě je v ústavní výchově kvůli němu a proto to těžce nesou a nechtějí, aby jejich dítě mělo s kurátorem jakýkoliv bližší vzájemný vztah.

U některých dotazovaných, především dívek se potvrdila i silná vazba na své kamarády. Objevilo se opakující schéma, kdy mladiství chápe sebe samého jako člena party a vnímá pak kurátora z pozice člena této kamarádské party. To jinak řečeno znamená, že vnímají-li kurátora kamarádi negativně, on pak samozřejmě také. Za tím může stát negativní zkušenost kamarádů s osobou kurátora, kterou někteří mají a jež pak před přáteli následně prezentují a tím ovlivňují vnímání dalších osob. Jde o uzavřený, opakující se kruh.

Objevil se ale i jeden chlapec, který vnímá spolupráci se svou kurátorkou jako pozitivní. Cení si na ní, že je ochotna mu za všech okolností pomoci, že se mu snaží vysvětlit problémy v té nejjednodušší formě, aby je vždy pochopil. Je rád, že je nestranná. Na druhé straně si ale Petr jako většina dotazovaných připouští, že jí ne vždy svěřuje úplně vše o sobě a to protože jí plně nedůvěřuje.

5.4.1 Přínos výzkumného šetření

Tato práce je svými získanými daty velmi specifická, protože zprostředkovává přímý pohled na spolupráci kurátora pro děti a mládež skrze samotné klienty, kteří se této spolupráce účastní. Podobných výzkumů je u nás skutečně málo a proto si myslí, že by o interpretaci závěrů z tohoto typu výzkumu mohl být zájem.

Výsledky výzkumného šetření, ačkoliv si samozřejmě uvědomují, že je nelze zobecnit na celý výběrový soubor klientů kurátora, mohou posloužit jako inspirativní materiál především pro samotné kurátory pro děti a mládež. Mohou se s nimi identifikovat a přijít tak na příčiny, které možná stojí za jejich neúspěchem v intervenci s rizikovými jedinci.

Z výzkumu jasně vyplývá, jaké faktory mohou ovlivňovat vnímání vzájemné spolupráce, dozvídáme se, kde mladiství vidí ve vzájemném vztahu s kurátorem mezery a proto se i nabízí možnost dalšího hlubšího zkoumání této problematiky. Existuje možnost zaměřit se například jen na oblast motivace, vůle klientů ke spolupráci a zjistit, zda je pro kurátora možné nějakým účinným způsobem s motivací a vůlí svých mladistvých klientů cíleně pracovat, aby to prospělo vzájemnému vztahu.

5.4.2 Doporučení

Na závěr bych ráda formulovala doporučení, která podle mého názoru mohou zkvalitnit práci kurátorů pro děti a mládež s rizikovými jedinci. Na podkladě dat, která jsem během svého výzkumného šetření zjistila se domnívám, že pozitivnější vnímání vzájemné spolupráce může ovlivnit větší informovanost o osobě a práci kurátora pro děti a mládež. Respondenti totiž neměli téměř žádné informace o tom, kdo je kurátor, jaká je jeho náplň práce, v čem jim může být nápomocen. Mělo by jim být ozřejmáno, ať už ve škole, nebo v prostředí Dětského domova a Základní školy Liptál, že kurátor není jen osobou, která je chce poškodit, a díky němuž jsou například v ústavní výchově. Měli by ho spíše vnímat jako někoho, kdo jim jako nestranný odborník, který nezná podmínky konkrétního zařízení, ve kterém pobývají a provázanost tamních vztahů, chce a je ochoten pomoci.

Další věcí, která může mít pozitivní dopad na vnímání vzájemného vztahu s kurátorem je, domnívám se, větší frekvence pravidelných návštěv ze strany kurátora. Ačkoliv by kurátor měl svého klienta navštěvovat v intervalech 3 měsíců, jak vyplývá ze získaných dat tomu tak není. Respondenti uvedli, že za nimi kurátor jezdí jednou za rok, maximálně v intervalu jednou za půl roku. Myslím si, že kdyby byl v kontaktu s klienty intenzivněji, může si u nich tak lépe získat důvěru, mohou se společně snažit o vzájemném pochopení a pracovat na budování společného vztahu. To mi ostatně respondenti i potvrdili.

Poslední věcí, která mne v souvislosti se získanými daty napadla je, že by bylo ideální, kdyby byli klienti kurátora pro děti a mládež předem dotazováni, jestli by raději preferovali pracovníka muže nebo ženu. Vycházím z výsledků výzkumného šetření, kdy by většina respondentů dala přednost ženě, protože mají pocit, že s ženou se dá líp popovídat, že dokáže líp řešit problémy a je více empatická. To by bylo samozřejmě ale těžce uskutečnitelné a rovněž si uvědomuji, že výsledky mého výzkumu nelze interpretovat na celý výběrový soubor, tedy všechny klienty kurátora pro děti a mládež, protože ostatní tento pocit sdílet nutně nemusí. Chápu ji proto jen jako jednu z potenciálních a okrajových variant pro zlepšení vnímání vzájemné spolupráce.

ZÁVĚR

V bakalářské práci bylo zpracováno téma obrazu vzájemné spolupráce kurátora pro děti a mládež a jeho klientů. Jako úvod do problematiky slouží teoretická část této práce. Ta sestává ze čtyř hlavních kapitol. První z nich obecně vymezuje problém rizikového chování dětí a mládeže. Druhá kapitola je náhledem na sociálně-právní ochranu dětí, orgán, který s rizikovou mládeží spolupracuje. Zabývám se zde právní úpravou, zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Popsala jsem skutečnost, jakým dětem je ochrana poskytována, následně vymezuji principy a orgány činné v procesu zajištění sociálně-právní ochrany dětí. Třetí kapitola je věnována osobnosti kurátora pro děti a mládež, definuje jeho roli a náplň práce při poskytování SPO. Ve čtvrté kapitole se zaměřuji na vnímání, sociální poznávání, na vliv vzájemného vztahu na vnímání.

Cílem výzkumné části bylo zmapovat pocity a názory klientů kurátora pro děti a mládež vyplývající z jejich vzájemné spolupráce s kurátorem. Snažila jsem se zjistit, jak klienti spolupráci vnímají, jestli intervenci kurátora v řešení jejich problémů chápou jako užitečnou či nikoliv. Prostřednictvím kvalitativní strategie, konkrétně rozhovoru s návodem se mi podařilo dosáhnout výsledků, jejichž záměrem bylo tedy objasnění smyslu a přínosu spolupráce mladistvých klientů s jejich kurátorem. Podařilo se mi zjistit faktory, které mohou vnímání vzájemné spolupráce ovlivňovat.

Bakalářská práce je svými získanými údaji jistě přínosem v poznání oblasti spolupráce kurátora pro děti a mládež a jeho klientů, jelikož na ni poskytuje přímý pohled skrze samotné klienty, kteří se této spolupráce účastní.

Byla bych ráda, kdyby tato práce sloužila jako inspirativní materiál pro kurátory pro děti a mládež, aby si díky ní uvědomili, které faktory mohou mít na jejich vzájemný vztah s mladistvými klienty vliv a snažili se vyvarovat chyb, které děti a mladiství při výkonu jejich povolání reflektují.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARNOLDOVÁ, Anna, 2011. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení*. 3. rozšířené vydání. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1852-4.
- [2] BRABEC, František, 2007. Historický vývoj sociálně-právní ochrany dětí: ohlédnutí do minulosti. In: NOVOTNÁ, Eva a Věra BURDOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: LINDE, s. 9-15. ISBN 978-80-86131-72-6.
- [3] BURT, Cyril, 1931 cit. podle ZORBAUGH, W. Harvey and L. Virgil PAYNE, 1935. Adolescence: Psychosis or Social Adjustment? *Journal of Educational Sociology* [online]. American Sociological Association, Feb. 1935, vol. 8, no. 6, s. 371-377 [cit. 2012-03-18]. ISSN 08853525. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2960746>
- [4] COVEY, Stephen M. R. a Rebecca R. MERILL, 2008. *Důvěra: jediná věc, která dokáže změnit vše*. Přeložil Aleš LISA. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-176-8.
- [5] CRESWELL, John. W., 1998 cit. podle HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- [6] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662-7682. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1999/sb111-99.pdf>
- [7] DEVITO, Joseph A., 2001. *Základy mezilidské komunikace*. Přeložil: Milan BARTUŠEK. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-988-8.
- [8] FISHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2781-3.
- [9] Funkce kurátora pro děti a mládež, [2009]. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7254>
- [10] GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3379-1.

- [11] HALA, Suzane, 1997. *The development of social cognition*. Hove: Psychology Press. ISBN 0-86377-498-9.
- [12] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- [13] KLÍMA, Pavel, 1987 cit. podle SLOWÍK, Josef, 2007. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1733-3.
- [14] KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ, 2006. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI. ISBN 80-7357-214-1.
- [15] LABÁTH, Vladimír, 2001. Riziková mládež. In: LABÁTH, Vladimír et al. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 11-13. Studijní texty, sv. 19. ISBN 80-85850-66-4.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, 2003. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2. aktualizované. Praha: Portál. ISBN 80-7178-771-X.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [18] MIKULÁŠTÍK, Michal, 2003. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0650-4.
- [19] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
- [20] NAVRÁTIL, Pavel, 1998. Sociální práce jako sociální konstrukce. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AVČR, roč. 34, č. 1, s. 37-50. ISSN 0038-0288.
- [21] NAVRÁTIL, Pavel, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-0-0.
- [22] NIKL, Jaroslav, 2000. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. Praha: Policejní akademie ČR. ISBN 80-7251-033-9.
- [23] NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ, 2007. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: LINDE. ISBN 978-80-86131-72-6.
- [24] NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT, 2009. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-86723-77-8.

- [25] ODBOR ANALÝZ A STATISTIK MPSV, 2011. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2010. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Vydání první. Praha: MPSV [cit. 2012-04-20]. ISBN 978-80-7421-027-3. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11544/rocenka_2010.pdf
- [26] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 1995. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-029-4.
- [27] ŘEZNÍČEK, Ivo, 1994. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, Studijní texty, sv. 5. ISBN 80-85850-00-1.
- [28] SHEALY, C. N., 1995 cit. podle MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, 2003. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2. aktualizované. Praha: Portál. ISBN 80-7178-771-X.
- [29] SLOWÍK, Josef, 2007. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1733-3.
- [30] SMÍK, Ján, 2001. Prostriedky dosahovania pozitívnych zmien v práci s rizikovou mládežou. In: LABÁTH, Vladimír et al. *Riziková mládež: možnosti potenciálnych zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 71-94. Studijní texty, sv. 19. ISBN 80-85850-66-4.
- [31] ŠTŮROVÁ, Jana, 2001. Možnosti intervencií u rizikových jedinců a skupin. In: LABÁTH, Vladimír et al. *Riziková mládež: možnosti potenciálnych zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 110-120. Studijní texty, sv. 19. ISBN 80-85850-66-4.
- [32] ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [33] VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 80-210-3110-7.
- [34] ŽIŽLAVSKÝ, Martin, 2003. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3110-7.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí
- SPO Sociálně právní ochrana
- Úmluva Úmluva o právech dítěte
- Úřad Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Proces vnímání.....	31
Obr. 2. Procesy ovlivňující vnímání.....	33

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Složení výzkumného vzorku.....	43

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Klienti kurátora pro děti a mládež
- P II Informovaný souhlas k výzkumu
- P III Návrh otázek k interview
- P IV Charakteristika respondentů
- P V Ukázka přepis rozhovoru - Petra

PŘÍLOHA P I: KLIENTI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ

Pro dokreslení teoretické části jsem se rozhodla zařadit tabulku vytvořenou Ministerstvem práce a sociálních věcí, která eviduje data spojená s výkonem sociálně-právní ochrany dětí za rok 2010 v České republice.

Zajímavá jsou jistě data související s klienty evidovanými v ústavní výchově. Za rok 2010 jich Ministerstvo práce a sociálních věcí evidovalo celkově 1948. Domnívám se, že to číslo není zanedbatelné.

A) Počet klientů evidovaných kurátory pro mládež

Územní jednotka	Počet evidovaných klientů podle rodinného zázemí						Počet evidovaných klientů CELKEM	v tom	
	úplná rodina	neúplná rodina	nová rodina	rodina s druhem (družkou)	ostatní	ústavní výchova		děti do 15 let	mladistvých
Hlavní město Praha	1 150	1 505	281	558	83	164	3 741	1 382	2 359
Středočeský kraj	1 706	1 374	366	650	112	124	4 332	1 746	2 586
Jihočeský kraj	1 500	1 347	279	464	52	115	3 757	1 544	2 213
Plzeňský kraj	708	723	200	273	66	96	2 066	828	1 238
Karlovarský kraj	674	556	158	447	31	73	1 939	685	1 254
Ústecký kraj	2 062	1 957	392	1 288	196	367	6 262	2 627	3 635
Liberecký kraj	740	633	281	314	25	81	2 074	735	1 339
Královéhradecký kraj	878	710	198	357	54	159	2 356	979	1 377
Pardubický kraj	859	590	182	292	38	76	2 037	983	1 054
Kraj Vysočina	860	562	127	267	15	60	1 891	712	1 179
Jihomoravský kraj	1 987	1 800	631	980	67	223	5 688	2 037	3 651
Olomoucký kraj	1 038	829	174	299	79	101	2 520	1 121	1 399
Zlínský kraj	1 046	667	144	220	18	37	2 132	698	1 434
Moravskoslezský kraj	1 895	2 126	448	1 076	112	272	5 929	2 299	3 630
Celkem ČR	17 103	15 379	3 861	7 485	948	1 948	46 724	18 376	28 348

(Odbor analýz a statistik MPSV, 2011, s. 99)

PŘÍLOHA P II: INFORMOVANÝ SOUHLAS K VÝZKUMU

Jánarozený/á dne jsem dobrovolně poskytl/a rozhovor slečně Nikole Konečné, narozené 28. 7. 1989, studentce Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně pro účely jejího výzkumu v rámci psaní bakalářské práce na téma „Obraz vzájemné spolupráce kurátora pro děti a mládež a jeho klientů“. Byl/a jsem srozumitelně informován/a o povaze výzkumu, jeho účelu a cílech.

Souhlasím, aby údaje z tohoto rozhovoru byly použity k analýze výhradně v rámci této bakalářské práce a to v anonymní podobě, tedy bez uvedení mého celého jména nebo osobních údajů.

Datum: _____

Podpis: _____

Odpovědná osoba: _____

Podpis: _____

PŘÍLOHA P III: NÁVRH OTÁZEK K INTERVIEW

Otázky byly vytvořeny s ohledem na individuální situaci vybraných respondentů. Během rozhovoru docházelo k jejich upravování, některé otázky nebyly v průběhu interview ani uplatněny.

DVO1: Ovlivňuje klienta při vnímání vzájemné spolupráce jeho první dojem?

- Vzpomínáš si na první setkání se svým kurátorem?
- Jaký Ti připadal?
- Vadilo Ti, že to byl muž/žena? Preferoval bys raději muže/ženu?
- Myslíš si, že kdyby Ti byl od začátku více sympatický, spolupracovalo by se s ním teď lépe?
- Jak si myslíš, že kurátor vnímal na poprvé Tebe?
- Máš pocit, že mu na Tobě něco vadí?

DVO2: Ovlivňuje očekávání (směrem ke vzájemné spolupráci) klienta jeho vnímání spolupráce?

- Věděl si před prvním setkáním, kdo je kurátor pro děti a mládež?
- Očekával jsi, že Ti kurátor bude schopný pomoci vyřešit tvou situaci? Jak?
- Věřil jsi, že když budeš se svým kurátorem spolupracovat, můžeš se vrátit domů?
- Máš pocit, že je Ti spolupráce s kurátorem k něčemu dobrá?

DVO3: Jak klient vnímá vzájemnou spolupráci s kurátorem z hlediska motivace ke spolupráci?

- Kdo ti zprostředkoval první kontakt s kurátorem?
- Proč s ním spolupracuješ?
- Myslíš si, že může ovlivnit tvoji situaci? Jak?

DVO4: Jak klient vnímá spolupráci s kurátorem z hlediska vzájemné důvěry?

- Když máš nějaký problém, komu se s ním svěřuješ?
- Mluvíš o svých problémech i s kurátorem?
- Říkáš kurátorovi vše, co Tě trápí?
- Myslíš si, že si kurátor nechává všechny tvé problémy jen pro sebe?
- Dělá Ti problém svěřit se kurátorovi? Pokud ano, myslíš si, že by vaše spolupráce byla lepší, kdyby se to změnilo?

DVO5: Jak klient vnímá vzájemnou spolupráci z hlediska vlivu vrstevnické skupiny?

- Máš nějaké dobré kamarády, se kterými trávíš hodně času?
- Bavíš se s nimi o svých problémech?
- Je pro Tebe důležité, jaký názor na tvé problémy mají?
- Řekl jsi jim, že se stýkáš s kurátorem?
- Co říkají kamarádi na tvou spolupráci s kurátorem?
- Myslí si kamarádi, že spolupráce s kurátorem má smysl, že Ti může pomoci? Pokud ne, souhlasíš s nimi?
- Mají podobnou pozitivní/negativní zkušenost?

DVO6: Má na klientovo vnímání spolupráce vliv rodinné prostředí?

- Stýkáš se s rodiči?
- Jak často?
- Ptají se na to, o čem se svým kurátorem mluvíš?
- Myslí si, že vaše spolupráce má smysl? Souhlasíš s nimi?

PŘÍLOHA P IV: CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Následuje krátká charakteristika jednotlivých respondentů výzkumného šetření.

Respondent 1: Petr

Petr, 18 let, má 2 sourozence, matka mu zemřela, s otcem se nestýká. V domově v současnosti pobývá na základě vlastní žádosti, dokud nedokončí studia. Studuje Střední odbornou školu Josefa Sousedíka. Je velmi přátelský a upřímný. Dokáže říct své názory jasně a narovinu. Se svou nynější kurátorkou spolupracuje již několik let.

Respondent 2: Klaudie

Klaudie, 15 let, má dvě sestry. Její adoptivní rodiče spolu už nežijí. S oběma rodiči je ale v pravidelném kontaktu. Studuje základní školu v Liptále. Je přátelská a hodně energická. Se svou kurátorkou spolupracuje téměř 2 roky.

Respondent 3: Petra

Petra, 14 let, její rodinná situace není příliš dobrá. S matkou se nevidá vůbec, s otcem jen párkrát do roka. Sourozence nemá. Studuje základní školu v Liptále. Je hodně živá, přátelská, ráda si ale vymýšlí. Má časté výchovné problémy. Nedokáže příliš respektovat autoritu. Se svou kurátorkou spolupracuje již přes 2 roky.

Respondent 4: Patrik

Patrik, 16 let. Má jednoho staršího bratra. S rodinou se stýká pravidelně, téměř každý víkend. Studuje základní školu v Liptále. Je hodně flegmatický, ze všeho si dělá legraci. Nemůže si moc přiznat svoje chyby. Se svým kurátorem spolupracuje téměř 3 roky.

Respondent 5: Nela

Nela, 14 let. Otec jí zemřel, matka má problémy s alkoholem. Stýká se pouze s širším příbuzenstvem. Studuje základní školu v Liptále. Je milá, ale hodně uzavřená. Trvá dlouho, než si u ní získáte důvěru. Se svým kurátorem spolupracuje téměř 3 roky.

PŘÍLOHA P V: UKÁZKA PŘEPISU ROZHOVORU - PETRA

Petra, 14 let, její rodinná situace není příliš dobrá. S matkou se nevidá vůbec, s otcem jen párkrát do roka. Studuje základní školu v Liptále. Je hodně živá, přátelská, ráda si ale vymýšlí. Má časté výchovné problémy. Nedokáže příliš respektovat autoritu. Se svou kurátorkou spolupracuje již přes 2 roky.

Rozhovor byl poskytnut v Liptále, dne 11. 4. 2012.

Použité kategorie:

1. **První dojem** (prvotní nesympatičnost, negativní první dojem...)
2. **Naděje ke změně** (chybějící motivace, nulové očekávání ve smyslu pozitivní změny, ultimáta ze strany kurátorky, nedostatečná informovanost...)
3. **Důvěra** (nedůvěra, možnost prozrazení osobních informací třetím osobám...)
4. **Podpůrná síť** (spolupráce s kurátorem iniciované ze strany matky, ovlivnění rodinou, důležitost názorů kamarádů, negativní zkušenost přátel s kurátorem, podstatný vlastní názor...)
5. **Nařízení a pravidla** (nedobrovolnost spolupráce, pocit tlaku ke spolupráci, obavy z potencionálních postihů...)

— Zajímavé myšlenky mimo kategorie

Výzkumník: „Ahoj. Ráda bych ti položila pár otázek, které se týkají tvé spolupráce s kurátorem pro děti a mládež. Já bych Ti chtěla ještě jednou zopakovat, že vlastně všechny informace, které mi teď povíš tak, že budu vědět jen já a budu je zpracovávat jenom pro účely své bakalářské práce a to v anonymní podobě. Kdybys na některou otázku nechtěla odpovídat, tak není to žádný problém, klidně ji přeskočíme.“

Výzkumník: „Takže, první otázka by byla, jestli si vzpomínáš na své první setkání s kurátorem?“

Petra: „Jo, vzpomínám. Tož my jsme jakože...mám to říct, jak to bylo? Tak jako první den přijela kurátorka, a já jsem byla za školou, a mamka volala na sociálku a přijela teda ta kurátorka. No a já jsem šla ze školy, ona seděla u nás v pokoji a čekala na mě. No a já jsem došla do pokoje, ona se mě zeptala jak se mám. Říkám, že dobře a že kdo to je. Ona

říkala, že ode dneška je to moje kurátorka, že si nemůžu dělat, že si nemůžu dovolit dělat průsery a tak. Tak jsem říkala, že fajn. Pak jsme se cosi bavily, a ona že proč chodím za školu, a proč to flákám, ať do ní začnu chodit nebo že půjdu do dětského domova, do diagnostáku nebo do pastáku.. No a tak jsme si řekly fajn. A pak cosi konzultovala s mamkou nebo se prostě o čemsi bavily a pak odjela.“

Výzkumník: „A jaká Ti připadala na poprvé?

Petra: „Nesympatická.“

Výzkumník: „Nesympatická?“

Petra: „Jo, prostě... prostě jsem se s ní nechtěla od první chvíle bavit.“

Výzkumník: „A byla to tedy žena, jo? Vadilo Ti, že to byla žena nebo bys raději preferovala třeba muže?“

Petra: „No radši, že to je žena. Myslím si, že, prostě, že žena k ženě má jakože vždycky blíž. Ale ona byla prostě od začátku taková divná.“

Výzkumník: „A myslíš si, že kdyby Ti byla od začátku více jakože sympatická, tak že by se ti s ní pak spolupracovalo lépe?“

Petra: „Jo. Myslím, že jo. Jakože je to docela to podstatný pro člověka, aby ten druhý byl jakože sympatický. To je jasné, že potom by se mu jakože líp s ním mohlo konzultovat.“

Výzkumník: „A jak si myslíš, že ona vnímala na poprvé Tebe?“

Petra: „Nevím. Jakože, já jsem byla taková docela drzá, tak já si myslím, že..., že jakože moc jsem jí nepřipadla vhod, že jsem byla drzá taková.“

Výzkumník: „A měla jsi pocit, že jí na Tobě něco vadí?“

Petra: „No to nevím, protože... jakože nevím, ale dívala se docela normálně, tak si myslím, že asi ne. Možná jenom ty obličej, to jako jak jsem se tvářila blbě, nevím no.“

Výzkumník: „A proč jsi se tak tvářila a dělala takové obličej?“

Petra: „Prostě, nebyla mi hned sympatická a neměla jsem na ni náladu.“

Výzkumník: „A věděla jsi před prvním setkáním, kdo vůbec kurátor pro děti a mládež je?“

Petra: „Tak jako, ne. Jako věděla jsem kdo, co je to sociálka, co je to takové to, ale jakože, kurátorka? Jediné co jsem o ní asi věděla je, že mi bude lozit všude, kam já jdu jako, že mě bude hlídat.“

Výzkumník: „Proč sis to myslela?“

Petra: „Protože. **Měla jsem z ní blbý pocit.**“

Výzkumník: „A očekávala jsi, že Ti může nějak pomoci vyřešit tvoji situaci?“

Petra: „**Ne. Vůbec. Bylo mi jasné, že to bude spíš jakože ještě horší.**“

Výzkumník: „Aha. Takže jsi nevěřila, že když s ní budeš spolupracovat, tak že se třeba můžeš vrátit domů?“

Petra: „**Ne. To rozhodně ne.**“

Výzkumník: „A máš pocit, že Ti ta spolupráce s kurátorkou teda je vůbec k něčemu dobrá?“

Petra: „**Ne. Tak jako já ju nepotřebuju, že.** Mě nechá akorát s něma akorát spolupracovat, když ona se ukáže jednou za rok, zeptá se mě, jak se mám, jaké mám známky, a zas jde pryč, že. Jako **nepotřebuju ju.**“

Výzkumník: „Takže Ty jsi s ní v kontaktu jednou za rok?“

Petra: „Někdy jo. Někdy i víckrát, spíš málokdy. Jako...to je možná blbě. Kdyby mě vidala víc, možná by mě pochopila, víš co.“

Výzkumník: „A kdo Ti vůbec zprostředkoval ten první kontakt s kurátorem?“

Petra: „**Mamka.** Dělalala jsem průsery, chodil za školu, tak proto.“

Výzkumník: „A proč s ní teda spolupracuješ? Protože musíš?“

Petra: „No, přesně. **Protože musím. Tady v domově všichni musíme. Kdyby to bylo na mě, tak se o ni nestarám.**“

Výzkumník: „A myslíš si, že může nějak ovlivnit tvoji situaci?“

Petra: „Jako jak moji situaci?“

Výzkumník: „No, myslím, třeba pomoci Ti vyřešit nějaké tvoje problémy?“

Petra: „**To asi ne. Spíš mě do nich víc namočí, jakože mě to tak přijde.** Jakože třeba nevím, dejme příklad, že já půjdu za školu, ona ne aby mi domluvila, ať za ní nechodím, **spíš si myslím, že mi to zařídí tak, abych jakože z toho měla nějaké postihy a tak.**“

Výzkumník: „Další otázka zní, že když máš nějaké problémy, tak komu se s nimi svěruješ?“

Petra: „Kamarádkám.“

Výzkumník: „Tady z domova?“

Petra: „No. Třeba Marcelce.“

Výzkumník: „A mluvíš o svých problémech i s kurátorkou?“

Petra: „Moc ne.“

Výzkumník: „A říkáš jí všechno, co Tě trápí?“

Petra: „Jako Marcelce? Nebo té kamarádce?“

Výzkumník: „Jako ne, myslím teď té kurátorce.“

Petra: „Kurátorce? Tak té maximálně občas řeknu, jakože když přijede, tak co jako jsem udělala, ona se totiž ptá, jestli mám nějaké výchovné opatření a to, tak jí maximálně řeknu, že jsem udělala to a to a to, a to je všechno.“

Výzkumník: „Takže s nějakými osobními problémy se jí vůbec nesvěřuješ?“

Petra: „Ne, to nikdy. Víš, jakože prostě nemám důvod. Určitě by to pak jakože řekla te-tám.“

Výzkumník: „Takže si nemyslíš, že když jí něco řekneš, tak že si to nechá jen pro sebe?“

Petra: „Ne. Já si myslím, že to...jakože oni jsou na kanceláři ještě s Flámem, s kurátorem, toho má Patrik, já si myslím, že ona s ním konzultuje, že mu říká jako že úplně všechno. Nebo že to všechno říká i tady, jako na domově.“

Výzkumník: „A dělá Ti tedy problém se své kurátorce svěřit? Myslíš si, že kdybys jí mohla více důvěřovat, že by vaše spolupráce byla lepší?“

Petra: „Já si myslím, že jo, ale ona jakože, nevím. Já ju prostě nemám ráda, nemusím jí moc, takže si myslím, že si tu důvěru asi nezíská.“

Výzkumník: „Dál bych se Tě ráda zeptala, jestli máš nějaké kamarády, se kterými trávíš hodně času?“

Petra: „Ano, mám.“

Výzkumník: „Jasně. Tady z domova, nebo ze školy?“

Petra: „Jo, to je jasné. Mám hodně kamarádů. I ze školy, tam mám pár jakože fakt dobrých kamarádů, ale i tady děcka z domova.“

Výzkumník: „A bavíš se s nimi o svých problémech?“

Petra: „Jo, jasně. **My to řešíme tady tak jakože všechno dohromady.** Víš, **je to jakože tady prostě zvykem, že si všichni řeknem jakože všechno navzájem...** když je nějaký průser a tak.“

Výzkumník: „A je pro Tebe důležité, jaký názor na tvé problémy mají, co si o tom myslí?“

Petra: „Tož jako, nejvíc důležité pro mě je, jaký názor na to mám já. Ale jako **poslechnu si, co si o tom jakože kdo co myslí.**

Výzkumník: „A řekla jsi jim, že se stýkáš s kurátorem? Vědí o tom?“

Petra: „Jó, oni o tom vědí. Každý, každý, každé... prostě **každé dítě z domova se musí stýkat s kurátorem.** Jestli tady jako je kvůli tomu, co dělal.“

Výzkumník: „Jak to myslíš, dělal?“

Petra: „No jako že dělal doma nějaké průsery, chodil za školu nebo chlastal a nebo měl nějaké problémy doma třeba jakože.“

Výzkumník: „Tomu už rozumím. Ale když se vrátíme ještě k tomu předchozímu prosím tě... Co na tu tvoji spolupráci s kurátorem pro děti a mládež říkají tvoji kamarádi?“

Petra: „Nic. Jim je to asi jedno. Ona tu stejně moc často nejezdí, tak **se** s ní ani jakože **s kamarádkama ne bavíme o ní.**“

Výzkumník: „A mají oni třeba nějakou podobnou negativní zkušenost se svým kurátorem? Myslím jako, tvoji kamarádi?“

Petra: „Jako některé děcka jo. Zrovna ti, se kterýma se o tom jakože bavíme, většinou ano. **Taky s ní neradi spolupracují a neradi za ní chodí,** když přijede jakože. **Ale my tady jako prostě musíme.**“

Výzkumník: „A poslední otázky. Stýkáš se s rodiči? Jak často?“

Petra: „Ano. No. To jako, to je trošku komplikované jakože. **S mamkou jsem se neviděla rok a s taťkou se stýkám jednou za dva měsíce.**“

Výzkumník: „A vědí o tom, že se stýkáš s kurátorem?“

Petra: „Jo, vědí. **Mamka to domluvila.**“

Výzkumník: „Ptají se tě na to, o čem s ním mluvíš?“

Petra: „Ne, neptají. Jim ji to docela jedno.“

Výzkumník: „Takže nevíš, jestli mají nějaký názor na její práci, na tu skutečnost, že s ní spolupracuješ?“

Petra: „Ne, to nevím.“

Výzkumník: „Poslední otázka, nepřemýšlela jsi nad tím, že bys svou kurátorku změnila?“

Petra: „Ale jo jako, jakože přemýšlela. Možná by to bylo lepší, jakože být s někým jiným. Kdyby se ke mně ale chovala líp a jezdila by tu častěji. Tak jako možná by to bylo jiné, víš jak.“

Výzkumník: „A jak dlouho už s ní jsi už vůbec v kontaktu?“

Petra: „To fakt nevím přesně, ale už nějaký ten rok.“

Výzkumník: „A chceš mi k tomuto tématu ještě něco doplnit?“

Petra: „Ne, asi ne.“

Výzkumník: „Super. Tak máme to za sebou. Moc děkuju za tvoji ochotu a čas.“